

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Marta Michalczuk-Wlizło

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.

1) lata 2002 - 2006 - stacjonarne studia doktoranckie w Wydziale Politologii UMCS. Stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, nadany uchwałą Rady Wydziału Politologii UMCS dnia 26 września 2006 roku. Tytuł rozprawy doktorskiej *Skarga konstytucyjna w Polsce*, promotor prof. dr hab. Marek Żmigrodzki. Recenzenci: prof. dr hab. Marian Grzybowski, prof. dr hab. Zbigniew Szeliga.

2) lata 1997 - 2002 – stacjonarne studia magisterskie w Wydziale Politologii UMCS. Tytuł zawodowy magistra politologii uzyskany dnia 3 lipca 2002 roku. Tytuł pracy magisterskiej: *Pozycja ustrojowa prezydenta w Konstytucjach III Rzeczypospolitej Polskiej*. Promotor: prof. dr hab. Marek Żmigrodzki.

3) lata 1997 - 2002 – stacjonarne studia magisterskie w Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Tytuł zawodowy magistra prawa uzyskany dnia 14 maja 2002 roku. Tytuł pracy magisterskiej: *Skarga konstytucyjna w Polsce*. Promotor: prof. dr hab. Wiesław Skrzydło.

3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.

1) Na podstawie stosunku pracy: od 1.10.2006 r. – nadal, adiunkt w Wydziale Politologii UMCS, w Katedrze Systemów Politycznych i Praw Człowieka (wcześniej Zakład Systemów Politycznych). Jest to podstawowe i nieprzerwane miejsce pracy w rozumieniu przepisów prawa o szkolnictwie wyższym.

2) Na podstawie stosunku pracy: 1.10.2006 r. – 31.08.2012 r. wykładowca w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie (obecnie Lubelska Akademia WSEI)

3) Urlop macierzyński, dwukrotnie w latach: 2008/2009, 2011/2012.

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.).

Osiągnięciem naukowym, które przedstawiono do oceny, jest cykl publikacji powiązanych tematycznie.

1. Tytuł osiągnięcia naukowego:

Upolitycznienie prawa do aborcji w Polsce po 2015 roku

Opis cyklu

Przedmiotem badań podejmowanych w cyklu publikacji zgłoszonym do oceny jako osiągnięcie naukowe jest upolitycznienie prawa do aborcji w Polsce oraz jego negatywne konsekwencje prawne i społeczne. Cykl zatytułowany *Upolitycznienie prawa do aborcji w Polsce po 2015 roku* został opracowany w celu ukazania wielowymiarowej natury tego zjawiska, obejmując zarówno jego aspekty prawne, polityczne i społeczne, jak i analizę podejmowanych prób zmian stanu prawnego i faktycznego oraz działań zmierzających do złagodzenia skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2022 r., sygn. akt K 1/20.

Cykl ten, stanowiący osiągnięcie naukowe, obejmuje dziesięć publikacji: dziewięć artykułów naukowych i rozdziałów opublikowanych w renomowanych czasopismach oraz w zagranicznych publikacjach zbiorowych, a także monografię autorską. Kompozycja taka pozwala na kompleksowe ujęcie problemu oraz przedstawienie zarówno teoretycznych, jak i praktycznych implikacji badanego zjawiska.

Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:

Monografia

- 1) M. Michalczuk-Wlizło, *Prawo do aborcji w pierwszym roku rządów Koalicji 15 października. Postulaty i realizacja*, Toruń 2025, ss.171, ISBN 978-83-8415-034-4.

Artykuły naukowe

- 1) M. Michalczuk-Wlizło, *An Institution That Gives Citizens a Real Impact on Applicable Law? Casus of the Civic Draft Amendment to the Act of 7 January 1993 on Family Planning, Protection of the Human Foetus and Conditions for the Admissibility of Termination of Pregnancy, Submitted to the Sejm of the 8th Term*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, Nr 6/2019, 391–401. <https://czasopisma.marszalek.com.pl/pl/10-15804/ppk/861-ppk-2019/ppk-20196/5780-ppk2019629>.
- 2) M. Michalczuk-Wlizło, *Choice of Language in Discussions on Law. Pregnancy Termination in the Legislative Process of the Polish Sejm of the Eighth Term*, „Białostockie Studia Prawnicze”, Vol. 27, Nr 1/2022, s. 153–167, DOI: 10.15290/bsp.2022.27.04.10.

- 3) E. Kuźelewska, M. Michalczuk-Wlizło, D. Kuźelewski, *Consequences of the Constitutional Tribunal's Ruling of October 22, 2020. On the Citizens' Bill on Safe Termination of Pregnancy and Other Reproductive Rights*, "Studies in Logic, Grammar and Rhetoric", Vol. 67/2022, s. 105–125, DOI: 10.2478/slgr-2022-0006. Scopus
- 4) M. Michalczuk-Wlizło, *Termination of Pregnancy as the Subject of Proceedings against Poland before the European Court of Human Rights*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, Nr 6/2023, s. 389–402, DOI: 10.15804/ppk.2023.06.28.
- 5) M. Michalczuk-Wlizło, *Doctor's Conscience Clause and Pregnancy Termination. The Case of Poland*, "Studies in Logic, Grammar and Rhetoric" Vol. 69/2024, s. 639–660, DOI: 10.2478/slgr-2024-0030. Scopus
- 6) B. Dziemidok-Olszewska, M. Michalczuk-Wlizło, *Kobiety a wybory parlamentarne w Polsce w 2023 roku*, „Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych” Nr 1(16)/2024, s.197–220. DOI:10.15290/cnisk.2024.01.16.09.

Rozdziały w publikacjach zbiorowych

- 1) M. Michalczuk-Wlizło, *The Embryopathological Conditions of Pregnancy Termination in Poland*, [w:] *Region in the Development of Society 2023*, J. Smolik (red.), Mendel University in Brno, 2023, s. 75-81, DOI: 10.11118/978-80-7509-957-0-0075.
- 2) M. Michalczuk-Wlizło, B. Dziemidok-Olszewska, A.Siewierska, *When the State Does Not Want to Listen...Non-governmental organizations in the protection of women's reproductive rights*, [w:] *Women in Eastern European Post-Socialist Countries Social, Scientific, and Political Lives*, A. Kasińska-Metryka, K. Pałka-Suchojad (red.) Routledge 2024, s. 71-80, ISBN 978103274325. Scopus
- 3) M. Michalczuk-Wlizło, *Woman-Voter! No one will give you as much as a politician promises.... The right to abortion as a demand in the 2023 parliamentary election in Poland* [w:] *Region in the Development of Society 2024*, J. Nesiba, J. Smolik (red.), Mendel University in Brno, 2025, s. 110-117, DOI: 10.11118/978-80-7701-030-6-0110.

Restrykcyjne regulacje ograniczające dostęp do legalnej, bezpiecznej i finansowo dostępnej procedury terminacji ciąży stanowią realne zagrożenie dla dóbr prawnie chronionych, takich jak życie, zdrowie, a także prawa i wolności jednostki. Badania i analizy prowadzone na poziomie międzynarodowym, w tym przez Światową Organizację Zdrowia oraz inne instytucje zajmujące się ochroną praw człowieka, wskazują, że restrykcyjna polityka antyaborcyjna nie eliminuje przeprowadzania zabiegów, lecz prowadzi wyłącznie do wzrostu liczby procedur realizowanych w nielegalnym „podziemiu aborcyjnym”, przez osoby niewykwalifikowane, w warunkach niespełniających podstawowych standardów higieny i bezpieczeństwa.

Polityka ograniczająca dostęp do aborcji uderza w szczególności, w kobiety należące do grup najbardziej narażonych: o niskich dochodach i ograniczonym dostępie do wykształcenia, które nie dysponują zasobami pozwalającymi bezpiecznie uzyskać dostęp do nielegalnych procedur. W konsekwencji prowadzi to do pogłębiania niesprawiedliwości reprodukcyjnej, dalszej marginalizacji tych grup społecznych oraz utrwalania praktyk dyskryminacyjnych ze względu na płeć.

Z perspektywy współczesnego prawa międzynarodowego i ochrony praw człowieka, dostęp do legalnej i bezpiecznej aborcji jest uznawany przez organizacje międzynarodowe za warunek konieczny do realizacji zobowiązań państw w zakresie ochrony praw człowieka. Przeprowadzone badania umożliwiają zatem sformułowanie postulatów *de lege ferenda* mających na celu ochronę praw kobiet oraz poprawę funkcjonowania systemów prawnych w zgodzie z obowiązującymi standardami międzynarodowymi.

Analiza przedmiotowej problematyki wymaga jednak uwzględnienia wielowymiarowego charakteru zjawiska. Kwestia aborcji może być bowiem rozpatrywana z kilku perspektyw: prawnej, medycznej czy moralnej. Stanowi też istotne pole dla badań politologicznych, ze względu na polityczny dyskurs i działania podmiotów systemu politycznego w zakresie kreowania prawa aborcyjnego. Z perspektywy prawnej przepisy prawne albo dopuszczają terminację ciąży, albo ją wykluczają, względnie dopuszczają pod pewnymi warunkami. Z perspektywy medycznej jest to obecnie zabieg, który może być dokonany w warunkach ambulatoryjnych, a nawet w domu. Te dwie płaszczyzny – prawna i medyczna – wydają się stosunkowo klarowne. Natomiast ujęcie moralne generuje najwięcej kontrowersji, prowadząc do sporów politycznych, społecznych i ideologicznych, które z kolei wywierają istotny wpływ na kształt regulacji prawnych i praktykę ich stosowania.

Debata wokół kształtu ustawy regulującej dopuszczalność aborcji ma miejsce w polskiej przestrzeni publicznej od ponad 30 lat, a sama ustawa z dnia 7 stycznia 1993 roku *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*¹ (zwana dalej: ustawą o planowaniu rodziny) zyskała określanie „aborcyjnego kompromisu”, porozumienia zawartego przez zwierzchników Kościoła katolickiego oraz polityków. Przyjęcie ustawy zmieniło optykę postrzegania świadczenia przerywania ciąży, które za czasów PRL było nieobecnym w przestrzeni publicznej zagadnieniem prywatnym. Należy podkreślić, że w zakresie przedmiotowego aktu prawnego kobiety były wyłączone z procesu decyzyjnego o zakresie dopuszczalności aborcji, a treść przyjętych rozwiązań stanowiła symboliczny wyraz „odrzućcia dziedzictwa stalinowskiego”. Polska jest jedynym państwem bloku nazywanego socjalistycznym, w którym zmiana sys-

---

¹ Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*, Dz.U. 1993 nr 17 poz. 78, z późn. zm.

temu na demokratyczny wiązała się z faktycznym zakazem przerywania ciąży. Co istotne, już pierwotnie retoryka Kościoła katolickiego odnosiła się do wartości narodowych wywiedzionych z chrześcijańskich wartości, a aborcja postrzegana była jako „samobójstwo narodu”.

Przesłanki dopuszczające legalne dokonanie terminacji ciąży w Polsce zostały określone w sposób enumeratywny w art. 4a ustawy o planowaniu rodziny. Zgodnie z obowiązującym, w dacie ogłoszenia ustawy, stanem prawnym, zabiegu aborcji lekarz mógł dokonać w następujących przypadkach gdy: ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej, badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu, zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego oraz gdy kobieta ciężarna znajduje się w ciężkich warunkach życiowych lub trudnej sytuacji osobistej. Przesłanka społeczna (art. 4a ust. 1 pkt 4) została uchylona na mocy orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 28 maja 1997 r. (sygn. akt K26/96). Trybunał uznał wówczas, że użyte w przepisie pojęcia: „ciężkie warunki życiowe” oraz „trudna sytuacja osobista” mają charakter nieostry i prowadzą do nadmiernie subiektywnej oceny kobiety co do zagrożenia jej sytuacji materialnej, rodzinnej lub możliwości realizacji własnych potrzeb, praw i wolności. W opinii Trybunału wartości te, choć istotne, mają niższą rangę niż konstytucyjnie chronione ludzkie życie i nie mogą stanowić wystarczającej podstawy do jego ograniczenia przez ustawodawcę. W konsekwencji powyższego orzeczenia przepis art. 4a ust. 1 pkt 4 utracił moc obowiązującą. Przez kolejne lata w polskim porządku prawnym utrzymały się trzy pozostałe przesłanki dopuszczalności przerywania ciąży, a tzw. „kompromis aborcyjny” stał się utrwalonym elementem status quo. Politycy, obawiając się negatywnej reakcji społecznej, sprzeciwu środowisk feministycznych oraz stanowiska Kościoła, unikali prób jego zmiany. Nieliczne inicjatywy ustawodawcze – najczęściej w formie obywatelskich projektów – zazwyczaj kończyły swój bieg już na etapie pierwszego czytania w Sejmie.

Sytuacja uległa zmianie po dojściu do władzy przez Zjednoczoną Prawicę, kiedy to w 2016 roku obywatelki zbiorowo zmanifestowały sprzeciw wobec procedowanego w pierwszym roku VIII kadencji Sejmu, projektu ustawy zakładającego ograniczenie i tak już bardzo restrykcyjnego prawa do aborcji. Inicjatywa obywatelska Komitetu Inicjatywy Ustawodawczej „Stop Aborcji” na rzecz zmiany ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży oraz ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny², wsparta przez Instytut na rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris, przewidywała wprowadzenie prawnej ochrony życia i zdrowia dziecka od chwili poczęcia. Uchwalenie postulowanych przepisów skutkowałoby całkowitym zakazem terminacji ciąży w Polsce. Był to najbardziej radykalny projekt ze wszystkich inicjatyw w zakresie aborcji, jakie rozpatrywał Sejm od daty wejścia w życie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 roku o planowaniu rodziny.

---

² Druk sejmowy nr 784 Sejmu RP VIII kadencji.

Za punkt kulminacyjny upolitycznienia prawa do aborcji należy uznać wydanie wyroku przez Trybunał Konstytucyjny w dniu 22 października 2022 roku w tej sprawie (sygn. akt K1/20). Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego, obarczone wadami formalnymi i materialnymi, doprowadziło do absolutyzacji praw płodu oraz eliminacji z polskiego systemu prawnego przesłanki embriopatologicznej. W konsekwencji znacząco zawężono zakres dopuszczalnych przypadków legalnego przerwania ciąży. Rozstrzygnięcie to – realizujące postulaty ówczesnej większości parlamentarnej oraz Kościoła katolickiego – wywołało jednak silną reakcję społeczną, ujawniając głęboki konflikt aksjologiczny pomiędzy ochroną życia a prawami kobiet. Analiza tego orzeczenia pozwala wskazać na jego systemowe skutki w sferze ochrony praw człowieka oraz na konieczność ponownego zdefiniowania standardów ochrony zdrowia reprodukcyjnego w świetle zobowiązań międzynarodowych Polski. Co więcej, przedmiotowe orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego doprowadziło do załamania dotychczasowego, i tak kruchego, kompromisu aborcyjnego, ponownie otwierając niezwykle złożoną debatę nad zakresem i zasadami dopuszczalności przerywania ciąży, możliwymi do zaakceptowania przez różne podmioty uczestniczące w procesie decyzyjnym. Skutkiem społecznym tego rozstrzygnięcia były masowe protesty i demonstracje, które stały się jednym z kluczowych czynników wpływających na zmianę nastrojów społecznych i utratę poparcia dla obozu konserwatywnego, co znalazło odzwierciedlenie w wynikach wyborów parlamentarnych w 2023 roku.

W badanym okresie stanowiska zwolenników i przeciwników dopuszczalności przerywania ciąży zostały zinstytucjonalizowane w organizacje zajmujące się lobbowaniem za określonymi zmianami, a niektóre z nich podejmowały próby dokonania zmiany obowiązującej ustawy poprzez skierowanie do Sejmu projektu ustawy zaostrzającej lub liberalizującej prawo aborcyjne w drodze obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej. Przedmiot zakresu dopuszczalności terminacji ciąży, tak mocno polaryzujący społeczeństwo, stał się hasłem przywoływanym przez polityków każdej ze stron sceny politycznej jako narzędzie skutecznie mobilizujące elektoraty.

Bezspornym pozostaje, iż w obecnym stanie prawnym w Polsce³ aborcja jest czynem podlegającym odpowiedzialności karnej, z wyjątkiem dwóch przesłanek jej przeprowadzenia określonych w ustawie o planowaniu rodziny. Przesłanki te stanowią okoliczności uchylające bezprawność czynu, ze względu na kolizję prawnie chronionych dóbr płodu i ciężarnej kobiety. Aborcja, jako czyn powodujący w swoim założeniu śmierć dziecka w fazie prenatalnej, jest bowiem czynem bezprawnym, zamachem na wartości konstytucyjne, w tym prawnej ochronie życia uregulowanej w art. 38 Konstytucji RP oraz w art. 30 przyrodzonej i niezbywalnej godności ludzkiej. Jednak w sytuacjach, gdy ciąża zagraża życiu lub zdrowiu kobiety, bądź gdy istnieje uzasadnione podejrzenie, że powstała w wyniku czynu zabronionego, ustawodawca uznaje dobra konstytucyjne matki za nadrzędne, co uzasadnia wyłączenie bezprawności przerwania ciąży. W takich przypadkach

---

³ 1.10.2025 r.

dopuszcza się rozstrzygnięcie kolizji wartości na korzyść praw i dóbr kobiety, od których zależy dalszy byt płodu. Ograniczenie prawa do ochrony życia w łonie matki nie oznacza całkowitego pozbawienia płodu ochrony prawnej, lecz podkreśla konieczność kształtowania sytuacji prawnej *nasciturusa* z poszanowaniem dóbr prawnie chronionych kobiety w ciąży.

Analiza problematyki aborcji stanowi punkt wyjścia do szerszych rozważań nad zjawiskiem upolitycznienia prawa aborcyjnego w Polsce. W przedłożonym do oceny cyklu habilitantka definiując pojęcie tytułowego „upolitycznienia” przyjęła, iż zjawisko upolitycznienia występuje wówczas, gdy dane zagadnienie (społeczne, kulturowe, ekonomiczne, itp.) staje się przedmiotem debaty politycznej, sporów i polaryzacji stanowisk podmiotów politycznych oraz procesu decyzyjnego wpływającego na przepisy prawne. Implikację stanowi także regularne zainteresowanie zagadnieniem przez opinię publiczną. Upolitycznienie jest wynikiem celowych, pragmatycznych działań podmiotów politycznych⁴. Rozważania nad zakresem polityczności i upolitycznienia zjawisk są, przede wszystkim, przedmiotem zainteresowania badaczy zajmujących się teorią polityki, takich jak: Tadeusz Klementewicz czy Mirosław Karwat, którzy określili metodologiczne ramy analizy pojęć: „polityczności” i „upolitycznienia”. Zgodnie z propozycją prof. Karwata termin ‘upolitycznienie’ *może być określeniem złożonego, wieloaspektowego mechanizmu współzależności między polityką a zjawiskami formalnie czy pierwotnie nie zaliczanymi do jej zakresu*⁵. Kwestia, która nie była dotychczas publiczna, staje się interpretowana przez pryzmat pojęć politycznych⁶. Polityczność rozumiana jest nie jako cecha pierwotna danego podmiotu czy zjawiska, ile wynika z kontekstu, układu odniesienia. Owa wtórność polityczna zjawiska, według Mirosława Karwata przejawiać się może w: doniosłości politycznej (istotność wywoływanych skutków) albo w pełnieniu określonych funkcji politycznych. Zjawisko staje się pragmatycznym narzędziem mającym wywołać określone skutki polityczne i zrealizować interesy polityczne danego podmiotu⁷.

Celem przedmiotowego **cyklu publikacji** jest ukazanie złożonego i wielowymiarowego procesu upolitycznienia prawa do aborcji w Polsce oraz wskazanie jego konsekwencji, prowadzących do utrwalenia impasu i niemożności wypracowania trwałego rozwiązania tego problemu. W prezentowanym cyklu przedstawiono reprezentatywne przykłady działań różnych aktorów sceny politycznej, które ilustrują w jaki sposób kwestia dopuszczalności przerywania ciąży stała się narzędziem politycznej rywalizacji. Proces upolitycznienia prawa aborcyjnego szczególnie nasilił się po 2015 roku, w okresie rządów konserwatywnej prawicy, kiedy to w Polsce doszło do głębokich przemian politycznych, prawnych i społecznych. W tym czasie aborcja przestała

---

⁴ Zob. także: M. Duszczyk, M. Lesińska, K. Matuszczyk, *Teoretyczne podstawy procesu upolitycznienia problemów społecznych. Jak starzenie się społeczeństwa staje się przedmiotem polityki państwa* [w:] *Upolitycznienie problemu starzenia się społeczeństwa w Polsce. Teoria i praktyka*, M. Duszczyk, M. Lesińska, K. Matuszczyk (red.), Warszawa 2019, s. 24 i nast.

⁵ M. Karwat, *Polityczność i upolitycznienie. Metodologiczne ramy analizy*, „Studia politologiczne” Vol 17., 2020, s. 63.

⁶ Tamże, s. 70.

⁷ Tamże, s. 74-75; zob. także: M. Karwat, *Metodologiczne dylematy i pułapki pojęcia polityczności*, „Politeja”, Nr 36, 2015.

być wyłącznie zagadnieniem prawnym i etycznym, a stała się jednym z kluczowych elementów polityki tożsamościowej, walki ideologicznej oraz mobilizacji społecznej, odzwierciedlając głębokie podziały w społeczeństwie i dyskursie publicznym.

Na etapie konceptualizacji badań sformułowano zasadnicze, rozbudowane pytanie badawcze o uwarunkowania, wymiary i skutki upolitycznienia prawa do przerwania ciąży w Polsce po 2015 roku.

W ramach cyklu publikacji, stanowiącego osiągnięcie habilitacyjne, sformułowano **główną hipotezę badawczą**, zgodnie z którą **prawo aborcyjne w Polsce stanowi narzędzie kształtowane przede wszystkim przez interesy aktorów politycznych**, a nie przez wiedzę medyczną, potrzeby społeczne czy prawa kobiet. Oznacza to, że regulacje dotyczące przerywania ciąży są rezultatem procesów politycznych i ideologicznych, a nie racjonalnych przesłanek wynikających z ochrony zdrowia publicznego czy standardów praw człowieka.

Na potrzeby badań habilitantka sformułowała również **cztery hipotezy cząstkowe (posiłkowe)**:

Po pierwsze, upolitycznienie prawa aborcyjnego występuje na wszystkich płaszczyznach – zarówno w wymiarze dyskursywnym, poprzez moralizowanie i ideologizację debaty publicznej, jak i w wymiarze instytucjonalnym, poprzez podporządkowanie procesu decyzyjnego bieżącym interesom politycznym.

Po drugie, traktowanie aborcji jako zagadnienia politycznego prowadzi do **pogłębiania polaryzacji społecznej**, co sprzyja budowaniu kapitału politycznego przez partie, lecz jednocześnie rodzi **chaos prawny i niepewność interpretacyjną** wśród adresatów norm – w szczególności lekarzy oraz pacjentek.

Po trzecie, upolitycznienie problematyki aborcji skutkuje **niemożnością wypracowania stabilnych rozwiązań prawnych**, prowadząc do swoistego **paraliżu decyzyjnego organów państwa**, wynikającego z dużej liczby zaangażowanych podmiotów, zmiennych stanowisk partii politycznych oraz emocjonalnego, często manipulacyjnego charakteru debaty publicznej.

Po czwarte, upolitycznienie zagadnienia aborcji prowadzi do **instrumentalizacji prawa** – partie polityczne wykorzystują tę kwestię jako **narzędzie mobilizacji elektoratu**, zwłaszcza w okresach kampanii wyborczych, co utrwala jej funkcjonowanie jako symbolu sporów ideologicznych, a nie rzeczywistego problemu społecznego.

Odnosząc się do reprezentowanego w doktrynie sporu o istnienie prawa do terminacji ciąży, habilitantka przychyliła się do stanowiska, że prawo do aborcji, mimo, że niewyrażone literalnie w powszechnie obowiązujących aktach prawa, wywiedzione jest metodami rozumowania prawniczego z innych, określonych wprost w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, praw człowieka, jak również wynika z ratyfikowanych przez Polskę umów międzynarodowych oraz decyzji właściwych organów międzynarodowych. Do oceny zakresu treści i praktyki stosowania przepisów o dopuszczalności przerywania ciąży istotnym jest czy ustanowione przez państwo ograniczenia naruszają fundamentalne prawa kobiet, takie jak prawo do godności, ochrony życia i zdrowia, prawo do poszanowania życia prywatnego czy zakaz tortur oraz

niehumanizującego i poniżającego traktowania. Prawna i faktyczna dopuszczalność świadczenia przerwania ciąży kreuje bowiem i definiuje zakres praw człowieka, których podmiotem jest kobieta. W pełni uzasadnione wydaje się stanowisko Julii Kapelańskiej-Pręgowskiej, która podkreśla, że do kwestii moralności należy podchodzić z dużą ostrożnością, a niekiedy wręcz z nieufnością, zwłaszcza gdy przywoływana jest jako uzasadniony powód ingerencji w prawa i wolności jednostki⁸. Moralizm prawny oparty na konkretnych przekonaniach i światopoglądach jest nie do przyjęcia jako narzędzie analizy praw obywatelskich i praw człowieka. Koncepcja interesu publicznego w zakresie ochrony moralności mogłaby zostać utrzymana, gdyby została zobiektywizowana i skoncentrowana na ochronie fundamentalnych zasad godności ludzkiej, niedyskryminacji i równości. Należy mieć na uwadze, że prawna akceptacja prawa do aborcji nie stanowi obowiązku jej przeprowadzenia. Jednakże orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego (sygn. akt K 1/20), wydane w październiku 2020 roku nie odzwierciedla moralności polskiego społeczeństwa ani żadnego innego interesu publicznego, a raczej realizuje populistyczny program grupy sprawującej w danym czasie władzę polityczną.

Z metodologicznego punktu widzenia elementy cyklu zostały uporządkowane w ujęciu problemowym, co umożliwiło ukazanie najbardziej reprezentatywnych i kluczowych przejawów upolitycznienia prawa do aborcji w Polsce. Charakter podjętej problematyki determinował dobór określonych metod badawczych. Podstawowe znaczenie miała **metoda systemowa**, zastosowana do analizy relacji pomiędzy podmiotami systemu politycznego zaangażowanymi w kształtowanie regulacji dotyczących prawa do aborcji. Równocześnie wykorzystano **metodę instytucjonalno-prawną**, która posłużyła do językowo-logicznej analizy aktów prawnych w celu ustalenia ich znaczenia i zakresu zastosowania, a także do interpretacji treści orzeczeń sądowych, orzeczeń trybunałów oraz innych dokumentów normatywnych. Zastosowanie nowego (neo) podejścia instytucjonalno-prawnego pozwoliło uwzględnić również elementy behawioralne, poszerzając analizę wymiaru normatywnego o kontekst społeczno-polityczny. Pomocniczo posłużono się **metodą komparatystyczną**, umożliwiającą zestawienie i porównanie m.in. stanowisk przeciwników oraz zwolenników dopuszczalności przerywania ciąży, projektów ustawodawczych dotyczących zmian przesłanek legalności aborcji, wypowiedzi uczestników debat parlamentarnych oraz propozycji zgłaszanych przez aktorów politycznych w trakcie kampanii wyborczych. Dla pogłębienia perspektywy badawczej w ograniczonym zakresie wykorzystano również **podejście genetyczne**, odwołujące się do analizy wydarzeń historycznych mających znaczenie dla współczesnych sporów wokół aborcji. Podstawową techniką badawczą była **analiza treści aktów prawnych** oraz innych źródeł, w szczególności stenogramów posiedzeń Sejmu i dokumentów towarzyszących procesowi legislacyjnemu. Przyjęte podejście badawcze, oparte na **triangulacji metodologicznej**, łączącej analizę uregulowań normatywnych, dyskursu publicznego, decyzji politycznych oraz potrzeb społecznych, pozwoliło uchwycić złożoność i interdyscyplinarny charakter badanego zjawiska upolitycznienia.

---

⁸J. Kapelańska-Pręgowska, *The Scales of the European Court of Human Rights: Abortion Restriction in Poland, the European Consensus, and the State's Margin of Appreciation*, "Health and human rights" Vol 23, 2021, s. 217.

Tak zdefiniowana perspektywa badawcza umożliwiła ponadto weryfikację oraz ocenę spójności między poziomem instytucjonalnym a społecznym, a także analizę stanowisk reprezentowanych przez różnych aktorów sceny politycznej – zarówno zwolenników liberalizacji, jak i orędowników dalszego ograniczania zakresu prawa do aborcji. Przedłożony do oceny cykl publikacji pt. *Upolitycznienie prawa do aborcji w Polsce po 2015 roku* mieści się w dyscyplinie nauki o polityce i administracji, gdyż podejmuje problematykę politycznego oddziaływania na proces stanowienia, interpretacji i stosowania prawa, analizowaną z perspektywy instytucjonalnej, systemowej i społecznej. Głównym przedmiotem badań jest zjawisko **upolitycznienia prawa do aborcji**, rozumiane jako rezultat działań aktorów politycznych i instytucjonalnych, które prowadzą do instrumentalnego wykorzystywania prawa w realizacji celów ideologicznych i partyjnych. Analiza koncentruje się na działaniach i opiniach instytucji publicznych, partii politycznych, ruchów społecznych oraz opinii publicznej w procesie kształtowania polityki reprodukcyjnej państwa, co wpisuje się w klasyczne obszary badawcze nauk o polityce i administracji – takie jak: procesy decyzyjne, relacje między władzą ustawodawczą, wykonawczą i sądowniczą, polityzacja instytucji publicznych oraz rola ideologii w praktyce politycznej. Zastosowane metody badawcze – w szczególności metoda systemowa, instytucjonalno-prawna, komparatystyczna oraz triangulacja metodologiczna – pozwoliły na wielowymiarową analizę zjawiska w kontekście **interakcji między systemem politycznym a systemem prawnym**. Osiągnięcie naukowe wpisuje się zatem w nurt badań nad funkcjonowaniem współczesnego państwa, relacjami między władzą polityczną a prawem, a także nad społecznym odbiorem decyzji politycznych.

Ponadto, cykl publikacji ma charakter **interdyscyplinarny**, jednak jego zasadnicze osadzenie pozostaje w naukach o polityce i administracji, gdyż celem badań nie była analiza norm prawnych jako takich, lecz **badanie mechanizmów politycznych, instytucjonalnych i społecznych**, które wpływają na kształt i stosowanie prawa dotyczącego aborcji. Przedmiotem refleksji jest zatem nie samo prawo, lecz jego polityczny kontekst, instrumentalizacja, rozumiana jako polityczne zawłaszczenie sfery normatywnej⁹ oraz skutki decyzji politycznych w sferze społecznej. Tym samym osiągnięcie naukowe wpisuje się w zakres problematyki badawczej dyscypliny nauki o polityce i administracji, obejmującej analizę procesów politycznych, funkcjonowania instytucji publicznych, polityki prawa, a także relacji między państwem, społeczeństwem i władzą polityczną.

Wybrane aspekty zjawiska aborcji były przedmiotem badań, prowadzonych w zakresie nauk społecznych, których wyniki zawarto w publikacjach, przede wszystkim, z nauk prawnych, socjologii oraz nauk humanistycznych, na przykład filozofii. Oczywistym wydaje się być, iż z uwagi na fakt, że terminacja ciąży jest świadczeniem medycznym, szeroko odniesiono się do tej procedury w literaturze z zakresu nauk medycznych.

---

⁹ R. Hirschl, *The Political Origins of the New Constitutionalism*, "The Political Origins of the New Constitutionalism" Vol. 11, 2004, s. 70-108.

W dostępnej literaturze przedmiotu z zakres nauk o polityce i administracji pojawiają się problemy oddziaływania polityki na terminację ciąży, na przykład w kontekście wpływu Kościoła katolickiego na proces ustawodawczy, poglądów i postulatów partii politycznych, stanowisk elektoratów wyrażonych w badaniach opinii publicznej, a także wybranych skutków prób radykalizacji prawa.

W trakcie badań zawartych w poszczególnych elementach cyklu przedłożonego do oceny, dokonano krytycznej analizy dostępnego materiału źródłowego, na który złożyły się źródła prawa krajowego i międzynarodowego, projekty aktów normatywnych, orzeczenia sądów i trybunałów krajowych i międzynarodowych, stenogramy z posiedzeń plenarnych Sejmu oraz wybranych komisji sejmowych, dokumenty, opracowania naukowe oraz źródła internetowe.

Wprowadzenie do problemu badawczego

W przyjętym układzie elementów cyklu wprowadzenie do problemu badawczego zawarte zostało w artykule *Consequences of the Constitutional Tribunal's Ruling of October 22, 2020. On the Citizens' Bill on Safe Termination of Pregnancy and Other Reproductive Rights* (Studies in Logic, Grammar and Rhetoric, Vol 67/2022).

Cel artykułu stanowiła analiza kontrowersyjnego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 roku, z perspektywy ochrony praw człowieka oraz następczych prób zmiany porządku prawnego podejmowanych przez posłów ówczesnej opozycji. Artykuł weryfikował hipotezę badawczą zakładającą, że orzeczenie Trybunału narusza prawa człowieka, a próby „cywilizowania” prawa do aborcji podejmowane przez posłów opozycji skazane były na niepowodzenie. Mając na uwadze sformułowaną hipotezę analizie poddano kryteria dopuszczalności aborcji w polskim systemie prawnym przed orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z 2020 roku oraz zakres przedmiotowy polskich skarg dotyczących aborcji wniesionych do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Następnie kontekstowo odniesiono się do wyroku Trybunału Konstytucyjnego w sprawie K 1/20 z 2020 roku. Kolejna część skupiła się na omówieniu reakcji Parlamentu Europejskiego na orzeczenie polskiego Trybunału Konstytucyjnego, a następnie odniesiono się do działań podjętych przez polskich posłów w odpowiedzi na orzeczenie polskiego Trybunału Konstytucyjnego.

Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 roku wprowadziło niemal całkowity zakaz aborcji w Polsce, ponieważ derogowało z polskiego systemu obowiązującego prawa, przesłankę embriopatologiczną, która była najczęstszą podstawą legalnie wykonywanych terminacji ciąży¹⁰. Przedmiotowy wyrok Trybunału Konstytucyjnego powszechnie postrzegany był jako decyzja polityczna, ponieważ:

---

¹⁰ Oficjalne dane przedstawione przez Ministra Zdrowia wskazują, iż w 2021 roku w Polsce dokonano 107 legalnych aborcji, z czego 75 zabiegów odbyła się na mocy przesłanki embriopatologicznej, która obowiązywała do 27 stycznia 2021 roku, czyli do daty wejścia w życie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego a kolejne 32 terminacje ciąży dokonano z uwagi na zagrożenie życia lub zdrowia matki. Analogiczny raport za 2020 rok wskazywał, iż wykonano 1076 aborcji, z czego 1053 ze względu na duże prawdopodobieństwo upośledzenia płodu, 21 z powodu zagrożenia

został wydany przez organ uznawany za zależny od władzy wykonawczej, był zbieżny z wolą Kościoła katolickiego oraz postulatami zdecydowanej części elektoratu Prawa i Sprawiedliwości.

Orzeczenie to rodziło szereg pytań dotyczących uznania międzynarodowej ochrony praw człowieka, równego statusu ochrony praw człowieka oraz zasady zaufania do państwa. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego wywołał masowe protesty społeczne w Polsce, mimo trwającej pandemii i wynikającej z tego faktu obostrzeń, przyjęcie potępiających rezolucji przez Parlament Europejski oraz przedłożenie nowego projektu ustawy przez posłów z ugrupowań opozycyjnych. Przełomu oczekiwano w związku z zapowiadaniem orzeczeniem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ponieważ organ ten otrzymał skargę przeciwko Polsce dotyczącą odmowy aborcji z przyczyn embriopatologicznych w związku z orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 roku¹¹.

Derogacja z polskiego systemu prawnego najpopularniejszej przesłanki aborcyjnej została wprowadzona w czasie pandemii i „tylnymi drzwiami” przez Trybunał. Politycy Zjednoczonej Prawicy nie zdecydowali się zorganizować referendum w sprawie aborcji ani dokonać zmiany ustawy w drodze procedury legislacyjnej, mimo posiadanej większości w Sejmie i zajmowania urzędu Prezydenta RP przez Andrzeja Dudę, wywodzącego się z tego samego obozu politycznego. Okoliczności te znalazły wyraz w masowych protestach społecznych w odpowiedzi na ogłoszenie orzeczenia Trybunału. Moralizm prawny oparty na konkretnych przekonaniach i światopoglądach danej partii politycznej jest nie do zaakceptowania jako uzasadnienie ograniczeń praw człowieka. Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z października 2020 r. nie odzwierciedlało moralności polskiego społeczeństwa ani żadnego innego interesu publicznego, a raczej realizowało populistyczny program grupy sprawującej ówczesnie władzę polityczną. W państwie świeckim żadna doktryna religijna, w tym doktryna Kościoła katolickiego, nie może być jedynym źródłem moralności publicznej znajdującej wyraz w tworzonym prawie. Nie sposób pominąć faktu, iż zamiar ograniczenia przesłanek aborcyjnych deklarowany był wprost przez polityków, którzy określali przesłankę embriopatologiczną mianem „aborcji eugenicznej”, co bezsprzecznie stanowiło manipulację i nadużycie, a używany język miał już na wstępie wywołać odpowiednią, pożądaną przez polityków, reakcję emocjonalną.

Analiza głosowań nad inicjatywami ustawodawczymi dotyczącymi przerywania ciąży oraz przedwyborczych sondaży opinii publicznej pozwoliła sformułować hipotezę, że również w następnej kadencji Sejmu głosy klubów parlamentarnych Lewicy i Koalicji Obywatelskiej nie będą wystarczające do uchwalenia ustawy

---

życia lub zdrowia matki (eKAI, 2022, Dziesięciokrotny spadek liczby aborcji w Polsce w 2021 roku, <https://www.ekai.pl/dziesieciokrotny-spadek-liczby-aborcji-w-polsce-w-2021-roku/>).

¹¹ Rozpatrywane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka skargi przeciwko Polsce w zakresie terminacji ciąży stanowią przedmiot innego artykułu będącego elementem przedłożonego cyklu.

liberalizującej prawo aborcyjne. Taka ustawa nie uzyska poparcia Prawa i Sprawiedliwości, a najprawdopodobniej również PSL i części posłów Polska 2050, mimo że aborcja jest jedną z kwestii, w których społeczeństwo oczekiwało zmian¹².

Dowiedziano, iż mimo wskazań Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, w polskim systemie prawnym nie wprowadzono żadnego prawnego środka odwoławczego od decyzji medycznych odmawiających dostępu do legalnej terminacji ciąży. System opieki zdrowotnej i funkcjonowanie klauzuli sumienia nie zapewniły dostępności legalnych aborcji. Sytuacja mogłaby ulec normalizacji w wyniku przyszłych orzeczeń wydanych w odpowiedzi na skargi złożone po orzeczeniu polskiego Trybunału Konstytucyjnego z 2020 r., bowiem Trybunał w Strasburgu zapowiedział, iż zbada, czy w konkretnych okolicznościach sprawy doszło do naruszenia praw wynikających z art. 3 i art. 8 Konwencji w związku z ograniczeniami nałożonymi przez Trybunał Konstytucyjny orzeczeniem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r. (K1/20) w odniesieniu do legalnej aborcji z powodu wad płodu. Wyrokowi zarzucono, iż stanowi nadmierną i bezprawną ingerencję w prawa kobiet, a tym samym w ocenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka poddana zostanie dopuszczalność takiej ingerencji w demokratycznym państwie prawa. Zbadane miały zostać również argumenty dotyczące nieprawidłowego powołania sędziów Trybunału Konstytucyjnego i ich bezstronności. Wydawało się, iż ówczesnie był to jedyny sposób, aby przyczynić się do liberalizacji prawa aborcyjnego w Polsce. Rola habilitantki w przygotowaniu tego wieloautorskiego artykułu polegała na udziale w formułowaniu założeń metodologicznych artykułu, analizie stanu prawnego w zakresie ustawy o planowaniu rodziny oraz analizie następczych prób zmiany porządku prawnego podejmowanych przez posłów ówczesnej opozycji.

Kolejne opracowania naukowe cyklu dotyczą najistotniejszych, reprezentatywnych przykładów upolitycznienia zagadnienia prawa do aborcji. Analizie poddano działania podejmowane przez różne podmioty polityczne i społeczne, mające na celu zmianę treści przepisów, a także zakresu stosowania obowiązującego w Polsce prawa. Ponadto wskazano na instrumentalizację prawa do aborcji, analizie poddając, jako reprezentatywną, stanowiącą swoisty "papierek lakmusowy" kampanię parlamentarną z 2023 roku czy czynności prawne i faktyczne podejmowane przez ugrupowania tworzące rząd Koalicji 15 października.

Obywatelskie inicjatywy ustawodawcze i debaty parlamentarne

Celem artykułu *An Institution That Gives Citizens a Real Impact on Applicable Law? Casus of the Civic Draft Amendment to the Act of 7 January 1993 on Family Planning, Protection of the Human Foetus and Conditions for the Admissibility of Termination of Pregnancy, Submitted to the Sejm of the 8th Term,*

---

¹² Hipoteza ta została zweryfikowana w stanowiącej część cyklu monografii: *Prawo do aborcji w pierwszym roku rządów Koalicji 15 października. Postulaty i realizacja.*

(Przegląd Prawa Konstytucyjnego, Nr 6/2019), była analiza, na reprezentatywnym przykładzie instytucji obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej, jako procedury demokracji partycypacyjnej umożliwiającej, z istoty rzeczy, bezpośredni wpływ obywateli na proces legislacyjny, a tym samym dającą możliwość zmian obowiązującego prawa. Obywatelska inicjatywa ustawodawcza mająca w teorii służyć wzmocnieniu legitymacji demokratycznej i reprezentacji społecznych interesów, praktycznie, w kontekście polskiej debaty o zakresie dopuszczalności aborcji po 2015 roku, została włączona w logikę rywalizacji politycznej, stając się narzędziem upolitycznienia i instrumentalizacji prawa reprodukcyjnego w Polsce. Podkreślono, iż zjednoczenie obywateli wokół ważnego celu i zainicjowanie procesu decyzyjnego poprzez wniesienie projektu ustawy obywatelskiej do Sejmu kształtuje i wzmacnia społeczeństwo obywatelskie. Pokazuje również decydentom, jaki zakres relacji społecznych jest ważny dla suwerena, a wiedza ta może być wykorzystana np. w kampaniach wyborczych. Tak niezwykle ważną kwestią, budzącą skrajne emocje, jest kwestia dopuszczalności przerywania ciąży. Obywatele bowiem najczęściej decydują się na skierowanie projektu ustawy do Sejmu, gdy obowiązujące normy prawne regulujące ważne z punktu widzenia wnioskodawcy obszary stosunków prawnych, odbiegają od ich oczekiwań, potrzeb i przekonań. Szczególnie to właśnie obywatelskie inicjatywy ustawodawcze artykułują interesy pewnej części społeczeństwa, jednak formułowane uzasadnienia propozycji zmiany prawa obejmują szeroki interes grupowy poprzez odwołania do uniwersalnych wartości: solidarności, życia ludzkiego, walki o godność i wolność, których definicje finalnie obie strony „sporu aborcyjnego” odnajdują w innych źródłach. Przykładem takiego projektu był omówiony w niniejszym artykule projekt ustawy o zmianie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży*¹³. Analizując proces legislacyjny projektu, Autorka wskazuje, że szczególnie gdy projekt dotyczy kwestii polaryzujących społeczeństwo procedura ustawodawcza ulega paraliżowi, ponieważ interesy polityczne okazują się ważniejsze niż poszanowanie praw suwerena, a przedstawiciele ugrupowań politycznych mających mandaty w Sejmie w trakcie rozpatrywania projektu odwołują się do emocji i kierują swoje stanowiska do własnych elektoratów. Pojawieniu się tematyki aborcji w dyskursie towarzyszy bowiem zawsze wzmożone zainteresowanie medialne, co dla polityków czyni problematykę jeszcze bardziej atrakcyjną.

Argumentując, podniesiono także, iż w październiku 2017 roku grupa posłów Zjednoczonej Prawicy złożyła do Trybunału Konstytucyjnego wnioski o zbadanie zgodności z Konstytucją przepisów zezwalających na aborcję eugeniczną (przesłanka embriopatologiczna). W ciągu dwóch lat sprawa nie została rozpatrzona, a termin posiedzenia Trybunału Konstytucyjnego był kilkakrotnie przekładany. Kwestia zaostrenia przepisów aborcyjnych wydawała się być bardzo kontrowersyjną w samej ówczesnie rządzącej partii politycznej. Z jednej strony na decydentów wywierana była presja ze strony Kościoła katolickiego, z drugiej strony słychać było głosy pragmatycznych polityków, którzy obawiali się, że poprzez usunięcie przesłanki umożliwiającej przerwanie ciąży z przyczyn eugenicznych Prawo i Sprawiedliwość może przegrać wybory parlamentarne w

---

¹³ Druk sejmowy nr 2146 Sejmu RP VIII kadencji.

2019 roku. Autorka prognozowała, iż każda decyzja polityczna dotycząca procedury legislacyjnej projektu ustawy zmieniającej ustawę z dnia 7 stycznia 1993 r. *o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży* niewątpliwie wywoła falę krytyki¹⁴.

Faktyczne procedowanie przedmiotowej inicjatywy obywatelskiej tylko utwierdzało społeczeństwo w przekonaniu, że jego głos nie zostanie wysłuchany przez decydentów, niezależnie od podejmowanych wysiłków, jeśli wnioskowane zmiany prawne nie będą wpisywały się w interesy aktualnie rządzących. Mając na uwadze bardzo długie, nieuzasadnione i przeciągające się postępowania w komisjach parlamentarnych lub umieszczanie projektów obywatelskich w tzw. „zamrażarkach legislacyjnych”, trudno oprzeć się wrażeniu, że przekonanie obywateli o braku rzeczywistego wpływu na obowiązujące przepisy prawne jest uzasadnione. Kontestowano, iż szczególnie w gorącym okresie politycznym, biorąc pod uwagę trwające wówczas kampanie wyborcze, politycy powinni jeszcze uważniej słuchać głosu potencjalnych wyborców. Wnioskowano, że niewywiązanie się z wcześniejszych obietnic, zwłaszcza w tak delikatnych kwestiach światopoglądowych, jak ochrona życia poczętego, spowoduje wycofanie się części elektoratu. Wskazano również na aspekt sekularyzacji państwa bowiem w badanych okresie, w konserwatywnych mediach blisko związanych z Kościołem katolickim, często słychać było głosy krytykujące obóz rządzący, zarzucające mu opieszałość i wstrzymanie prac nad złożoną inicjatywą obywatelską wprowadzającą zakaz tzw. aborcji eugenicznej. Trybunał Konstytucyjny był również krytykowany za nierozpatrzenie wniosku posłów o zbadanie zgodności z Konstytucją artykułu ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dokonywania aborcji, zezwalającego na aborcję z przyczyn eugenicznych¹⁵. Kolejny przejaw upolitycznienia prawa do aborcji stanowiło przyjęcie przez polityków prawicowych strategii unikania odpowiedzialności politycznej i wykorzystywanie inicjatyw obywatelskich. Pozwalało to partiom dystansować się od prób kontrowersyjnych zmian zaostrzenia i tak radykalnego już prawa, przerzucając odpowiedzialność na „społeczeństwo”. Taka praktyka skutkuje faktem, iż część organizacji społecznych staje się de facto zapleczem ideologicznym partii politycznych a upolityczniając instytucję obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej czyni z niej pozorne narzędzie wpływu.

Od początku prac nad ustawą o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, zabieg terminacji przestał być postrzegany jako wyłącznie procedura o charakterze medycznym, bowiem zarówno w debacie parlamentarnej jak i debacie publicznej, towarzyszącej toczącemu

---

¹⁴ Wnioski sformułowane w artykule znalazły swoje potwierdzenie już rok później bowiem na początku IX kadencji Sejmu, po wygranych wyborach przez Zjednoczoną Prawicę, pod wpływem silnych nacisków Kościoła katolickiego, grupa posłów skierowała ponownie wniosek do Trybunału Konstytucyjnego, a sprawa, której nadano sygnaturę akt K 1/20, została rozpatrzona.

¹⁵ Jak dowiodła rzeczywistość, ugrupowania Zjednoczonej Prawicy, po zaangażowanym udziale Kościoła katolickiego w kampanię parlamentarną w 2019 roku, „spłaciły dług” i doprowadziły do derogacji przesłanki embriopatologicznej z polskiego porządku prawnego.

się procesowi ustawodawczemu, zaczęto odwoływać się do argumentów innych, niż wyłącznie z zakresu medycyny. Wśród dysputantów wykształciły się dwa przeciwstawne stanowiska, a podział w sferze używanego języka wyodrębnił: opowiadających się za prawem kobiety do aborcji (pro-choice) i opowiadający się przeciwko aborcji (pro-life). W artykule *Choice of Language in Discussions on Law. Pregnancy Termination in the Legislative Process of the Polish Sejm of the Eighth Term* (Białostockie Studia Prawnicze, vol 27, nr 1/2022) podjęto weryfikację hipotezy zakładającej, iż w projektach ustaw jak i debacie parlamentarnej zwolennicy i przeciwnicy procedury aborcji, dokonują zupełnie odmiennej, opozycyjnej względem siebie egzegezy tych samych norm oraz używają zasadniczo argumentów ideologicznych, a nie merytorycznych. Wskazano najistotniejsze, zdaniem Autorki, zagadnienia odnoszące się do wpływu języka na kształt i postrzeganie prawa do legalnego przerwania ciąży w Polsce. Analizie poddano projekty ustaw o zmianie ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, zwanej także „ustawą o planowaniu rodziny” oraz debaty sejmowe poświęcone kwestii prawa do aborcji w Polsce, czyli przede wszystkim te poruszające zagadnienia rozszerzenia lub zawężenia enumeratywnego katalogu przesłanek dopuszczalności przerywania ciąży. Zakres temporalny przedmiotu zainteresowania obejmował procesy ustawodawcze przed Sejmem RP VIII kadencji, ukazujące, jak w soczewce, zdefiniowany problem badawczy. Artykuł stanowił próbę interpretacji zaobserwowanych podczas badań prawidłowości, co umożliwiło sformułowanie uogólnionych wniosków. Dla zweryfikowania hipotezy przywołano i omówiono zapisy stenogramów z posiedzeń sejmowych poświęconych analizowanej problematyce.

Formułowane w debatach sejmowych argumenty służyły konsolidacji stanowisk partyjnych, mobilizacji elektoratu (szczególnie w okresie przedwyborczym) oraz pozycjonowaniu się partii politycznych, a formułowane argumenty miały najczęściej charakter ideologiczny i filozoficzny, odnoszący się do statusu człowieka i początków ludzkiego życia, a nie logiczny czy empiryczny, oparty na dostępnej wiedzy. Każdej z debat parlamentarnych towarzyszyły także inne środki perswazji, jak na przykład manifestacje, pikety, happening, wystawy czy konferencje prasowe, które miały na celu wzmocnienie słownego przekazu, aby w jak najbardziej przyciągający uwagę sposób zaprezentować swoje stanowisko.

Artykuł dowodził również, iż dyskurs religijny został przeniesiony do debaty politycznej. Analizowane dyskusje wyraźnie unaocznily, iż argumenty przeciwników aborcji podkreślały konieczność ochrony wartości tożsamyh z nauczaniem Kościoła katolickiego. Przejęcie retoryki Kościoła przez aktorów politycznych świadczyło o silnej pozycji hierarchów Kościoła, którzy nadawali kierunek przemianom politycznym i wpływali na treści obowiązującego prawa. Dodatkowo posiłkowano się argumentacją z zakresu praw człowieka, podkreślając, że sprzeciw Kościoła wobec aborcji był sformułowany jako konsekwencja zaangażowania w obronę ubogich na świecie – tych osób, które są zagrożone i pogardzane, a ich prawa człowieka naruszane.

Prawo do życia to fundamentalne prawo każdej niewinnej istoty ludzkiej, zaś terminacja ciąży jest interpretowana nie tylko jako naruszenie tego prawa, ale również godności człowieka, co bezpośrednio zagraża całej kulturze praw człowieka.

Dyskusje na forum Sejmu o akceptowalnych kierunkach zmian obowiązującego prawa do aborcji stanowiły starcie dwóch zupełnie nieprzystających do siebie retoryk, tworzonych przez zwolenników i przeciwników zmian obowiązującego prawa. Zapomniano o języku naukowym i języku medycznym, określającym procedurę medyczną terminacji ciąży. Uczestnicy dyskursu aborcyjnego przystępując do dyskusji, mieli z góry wyraźne, ustalone poglądy i przekonania, uznawali określoną hierarchię wartości, a sposób prowadzenia sporu nacechowany był błędnymi przekonaniem, niezgodnymi z naukowymi schematami wyjaśniania. Dowiedziono, iż ambiwalencja używanego języka powodowała, iż sformułowania definiujące aborcję były niejasne i pełne sprzeczności. Język, jako kreator opisywanej rzeczywistości, wymaga od decydentów świadomego doboru słów i uważności na ideologiczne zawłaszczanie pojęć. W przedłożonych do Sejmu VIII kadencji projektach ustaw widoczny był dychotomiczny podział, eksponujący immanentne, konstytutywne kwestie. W inicjatywach zakładających zaostrzenie obowiązującego prawa podkreślana była podmiotowość „dziecka poczętego” i jego prawa do życia. Kobieta została zdefiniowana przede wszystkim poprzez przypisaną jej rolę matki, której – w pozytywnym ujęciu – przysługuje prawo do posiadania dziecka, a nie prawo do przerywania ciąży. Pojęcie „kobieta” pojawiało się wyłącznie w kontekście „kobiety w ciąży”, „kobiety ciężarnej”, co wskazuje na utożsamianie jej tożsamości z funkcją prokreacyjną. *A contrario* w projektach zakładających liberalizację przepisów aborcyjnych termin „matka” czy „macierzyństwo” nie występował – podmiotowość prawna została w nich przypisana „kobiecie” rozumianej jako autonomiczny podmiot, posiadający prawo do wyboru, decydowania o własnym ciele oraz realizacji świadomego rodzicielstwa. Zauważalny w debacie parlamentarnej kontrast stylistyczny odpowiadał kontrastowi postaw, interesów i potrzeb aktorów politycznych. Prowadzony dyskurs nie ma na celu wypracowanie najlepszej, wspólnej, satysfakcjonującej podmioty mającej interes faktyczny lub prawny, regulacji prawnej, a wyłącznie zaprezentowanie stanowiska przemawiającego i pozycjonowanie się po jednej z dwóch stron sporu. Układ ten pokrywa się z dychotomicznym podziałem na środowiska „pro life” i „pro choice”, a każda konfrontacja staje się symbolicznym rytuałem¹⁶.

Należy wnioskować, iż warunkiem powodzenia i zaprzestania wykorzystywania tematu aborcji jako przedmiotu polaryzującego zarówno w parlamencie jak i społeczeństwie jest świadome odejście od symbolicznego i ideologicznego traktowania zabiegu terminacji ciąży na rzecz naukowego, pragmatycznego podejścia. Wymaga to jednakże zaprzestania stosowania w debacie strategii odwrócenia, oczerniania adwersarzy i

---

¹⁶ J. Berendt, *Bitwę o język w Polsce wygrali pro-liferzy. Poseł mówi: Kazałbym żonie rodzić. A żony nikt już nie pyta*, <https://www.tokfm.pl/Tokfm/7,103085,13166039,bitwe-o-jezyk-w-polsce-wygrali-pro-liferzy-posel-mowi-kazalbym.html>

przeciwników politycznych, manipulowania wiedzą, językiem oraz prawem. Umacnianie się stanowisk skrajnych, wzmacnianie przekazu słownego np. wizualnym, prowadzi będzie wyłącznie do eskalacji konfliktu i jeszcze większej polaryzacji decydentów politycznych, którzy mając większość w parlamencie posiadają w rękach najsilniejsze orędzie, jakim jest możliwość stanowienia prawa obowiązującego *erga omnes*.

Wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Polskie dyskusje bioetyczne i prawnicze a także debaty polityczne dotyczące przesłanek dopuszczalności ciąży zazwyczaj koncentrują się na statusie ludzkiego płodu oraz zakresie ochrony prawnej przysługującej życiu w fazie prenatalnej. Drugorzędne miejsce zajmują należne ciężarnej kobiecie prawa i wolności. A to właśnie perspektywa praw i wolności człowieka, gwarantowanych przez międzynarodowe i konstytucyjne standardy ochrony praw człowieka, stanowi we współczesnym, demokratycznym świecie, naczelne kryterium oceny krajowych przepisów aborcyjnych, zwłaszcza tak restrykcyjnych, jak te obowiązujące w Polsce. W zakresie praw i wolności człowieka jednym z najistotniejszych regionalnych systemów ochrony jest wynikający z Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (dalej: Konwencja), gwarantowanej przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej: Trybunał). Artykułem stanowiącym próbę syntezy wskazanych przez Europejski Trybunał Praw Człowieka przejawów naruszeń przez Polskę regulacji Konwencji w zakresie spraw dotyczących przerywania ciąży jest studium *Termination of Pregnancy as the Subject of Proceedings against Poland before the European Court of Human Rights*, (Przegląd Prawa Konstytucyjnego, Nr 6/2023). Kobiety zamierzające dokonać terminacji ciąży w Polsce narażane są, poprzez praktykę stosowania obowiązujących przepisów prawnych, na nadużycia systemowe ze strony władz publicznych oraz niekiedy instytucjonalne ze strony podmiotów opieki zdrowotnej. Skutkuje to poszukiwaniem, innych niż krajowe, instytucji ochrony ich praw reprodukcyjnych. Dlatego też wydawało się zasadnym zwrócenie uwagi na wieloaspektowość przesłanek, na jakie wskazywał Europejski Trybunał Praw Człowieka, orzekając o stanie prawnym i faktycznym legalnej aborcji w Polsce. Pomimo faktu, iż żaden z przepisów Konwencji nie odnosi się wprost do praw reprodukcyjnych, to niemniej Europejski Trybunał Praw Człowieka wywodzi w procesie egzegezy prawa ochronę w tym obszarze, dając temu wyraz w rozległym orzecznictwie. W zakresie przerywania ciąży Trybunał orzekał w sprawach przeciw państwom, w których dostęp do procedury był ograniczony lub niewłaściwie wykonywano obowiązujące prawo. Polska (w dacie pisania artykułu) była stroną trzech postępowań, w których zapadły wyroki uznające powództwa skarżących. Były to sprawy: *Tysiąc versus Polska*, *R.R. versus Polska* oraz *P. i S. versus Polska*.

Artykuł weryfikował hipotezę, iż orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach przeciwko Polsce dotyczących przerywania ciąży ujawniało naruszenia praw człowieka, w szczególności prawa do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego oraz zakazu nieludzkiego traktowania. Wyroki nie prowadziły do efektywnych zmian legislacyjnych ani systemowych. Wskazano, że żaden z trzech analizowa-

nych wyroków nie został przez Polskę wykonany w całości mimo ciążącego na państwie, zgodnie z postanowieniami Konwencji, obowiązku. Wydaje się dlatego, iż uzasadniony jest wniosek, że niewykonanie wyroków przez Polskę można uznać za brak zdolności lub, co gorsza, woli państwa, do zapewnienia skutecznej ochrony immanentnych praw kobiet w zakresie zdrowia reprodukcyjnego i stanowi kolejny przejaw upolitycznienia zagadnienia prawa do aborcji w Polsce. Komitet Ministrów Rady Europy, działając na podstawie art. 46 ust. 2 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, w zakresie nadzorowania i wykonywania prawomocnych wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, permanentnie wzywa państwo polskie do realizacji postanowień wyroków poprzez przyjęcie jasnych i skutecznych procedur odnośnie działań, jakie kobiety muszą podjąć, aby uzyskać dostęp do legalnej aborcji, w tym w przypadku odmowy aborcji ze względów sumienia, oraz do zapewnienia, że otrzymają one odpowiednie informacje na temat tych procedur i że szpitale nie będą im narzucać uprzednio żadnych dodatkowych, niepotrzebnych wymagań. Ponadto nawołuje do przyjęcia, bez dalszej zwłoki, niezbędnych reform procedury sprzeciwu i apeluje, aby włączyć do ustawodawstwa obowiązek skierowania przez szpitale pacjenta do alternatywnej placówki opieki zdrowotnej w przypadku odmowy wykonania usługi medycznej ze względów sumienia. Polskie władze zostały również zobligowane do zwalczania stereotypów płciowych i stygmatyzacji aborcji, a także monitorowania i upubliczniania liczb, dostępności i lokalizacji szpitali wykonujących terminację ciąży, jak też świadczeniodawców odmawiających świadczenia z powodu klauzuli sumienia.

Aspekty prawno-medyczne

Problematyka przesłanki embriopatologicznej stanowiła przedmiot kolejnego artykułu – *The Embryopathological Conditions of Pregnancy Termination in Poland*, ([w:] *Region in the Development of Society 2023*, J. Smolik (red.), Mendel University in Brno, 2023). Celem artykułu było wskazanie na treść przepisu prawnego art. 4a ust. 1 pkt 2 oraz pojawiające się wątpliwości w procesie jego stosowania, a także na wybrane skutki orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, sygn. akt K1/20, z uwzględnieniem podjętych przez ówczesnego Prezydenta RP Andrzeja Dudę działań, mających na celu łagodzenie społecznych konsekwencji przedmiotowego wyroku. Weryfikacji poddana została hipoteza badawczą, wskazująca, iż treść przepisu art. 4a ust.1 pkt 2 budziła wątpliwości w procesie stosowania, jednakże usunięcie przesłanki embriopatologicznej z polskiego prawa znacząco ograniczyło dostęp kobiet do legalnej aborcji w przypadku ciężkich wad płodu.

Embriopatologiczna przesłanka dopuszczalności przerywania ciąży, obowiązująca w Polsce od 1993 roku (art. 4a ust. 1 pkt 2 ustawy o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży), stanowiła jeden z trzech wyjątków od generalnego zakazu aborcji, dopuszczając ją w przypadku ciężkich i nieodwracalnych wad płodu lub choroby zagrażającej jego życiu. Przesłanka ta miała charakter medyczny i bioetyczny bowiem jej zasadność opierała się na przesłankach humanitarnych, związanych z ochroną zdrowia psychicznego i fizycznego kobiety oraz zasadą proporcjonalności między ochroną

życia płodu a prawami jednostki. Sformułowania użyte w przedmiotowym przepisie, takie jak: „duże prawdopodobieństwo”, „ciężkie i nieodwracalne” czy „choroba zagrażająca życiu” stanowiły zwroty nieo określone i z natury rzeczy stwarzały trudności interpretacyjne, które to zostały wykorzystane przez polityków, a kategoria „embriopatologiczna” została przekształcona w przedmiot sporu politycznego i ideologicznego. Z powodu odwoływania się podstawy prawnej do nieostrych kryteriów, to do lekarza należeć musi każdorazowo arbitralna decyzja o istnieniu przesłanek wypełniających normy. Problem z interpretacją wikła się jeszcze bardziej, bowiem postawiona w toku badań, nawet bardzo szczegółowych diagnoza, określa wyłącznie prawdopodobieństwo, a nie jego stopień, występowania określonej jednostki chorobowej, a realny stan zdrowia może być wyłącznie oceniony już po urodzeniu się dziecka.

Objęcie władzy przez Prawo i Sprawiedliwość w 2015 r. rozpoczęło proces rekonfiguracji relacji między religią, prawem i polityką. Wydaje się, iż zakres prawa do terminacji ciąży stał się elementem polaryzacji społecznej, jako strategii utrzymania poparcia, wokół budzących silne emocje kwestii moralnych oraz odbudowy wspólnoty i tożsamości narodowej w oparciu o wartości tożsame z reprezentowanymi przez Kościół katolicki. Mając na względzie powyższe, przesłanka uregulowana w art. 4a ust.1 pkt 2, z uwagi na etyczny i emocjonalny wymiar, stała się idealnym przedmiotem instrumentalizacji a jej derogacja z polskiego systemu prawa była celowym działaniem politycznym. Ówczesnie rządzący obóz polityczny nie dostrzegał potrzeb społecznych, a publikując orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego derogujące przesłankę embriopatologiczną zmuszał kobiety do postaw heroicznych i kontynuowania, wbrew woli ciężarnych, ciąż obarczonych wadami letalnymi, narażając życie i zdrowie kobiet. Zapadłe w sprawie K1/20, orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego nie uwzględniło konieczności ochrony przyrodzonej i niezbywalnej godności kobiety, a poprzez spowodowanie niemożności legalnego usunięcia ciąży gdy przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu, naruszyło zakaz okrutnego traktowania i tortur, prawo do ochrony życia prywatnego oraz prawo do ochrony zdrowia, gwarantowane zarówno polską Konstytucją jak i aktami prawa międzynarodowego, między innymi: Europejską Konwencją o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Wymowny przykład upolitycznienia i kalkulacji politycznej stanowi również nieszczęście procedury ustawodawczej projektu złożonego przez Prezydenta RP Andrzeja Dudę w zakresie wprowadzenia nowej przesłanki dopuszczającej legalne przerwanie ciąży w sytuacji, gdy badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na wysokie prawdopodobieństwo, że dziecko urodzi się martwe albo obciążone nieuleczalną chorobą lub wadą, prowadzącą niechybnie i bezpośrednio do śmierci dziecka, bez względu na zastosowane działania terapeutyczne, przez okres dwóch i pół roku od skierowania przedmiotowego projektu do Sejmu (do dnia złożenia artykułu, 1 czerwiec 2023 r., procedura ustawodawcza nie została wszczęta).

Pracą ukazującą kolejny reprezentatywny przejaw upolitycznienia prawa do aborcji w Polsce jest artykuł *Doctor's Conscience Clause and Pregnancy Termination. The Case of Poland* (Studies in Logic,

Grammar and Rhetoric, Vol. 69/2024). Obowiązek urzeczywistnienia praw kobiet do świadczeń zdrowotnych bezsprzecznie spoczywa na organach państwa. Jednakże w Polsce, kobiety chcące dokonać legalnej terminacji ciąży, spotykają się często z nadużyciami instytucjonalnymi ze strony podmiotów opieki zdrowotnej, odmawiającym kobietom możliwości wykonania zabiegu z uwagi na powoływanie się lekarzy ginekologów na instytucję klauzuli sumienia. Celem artykułu było ukazanie wzajemnych normatywnych złożoności problem badawczego, czyli możliwości powoływania się lekarza na klauzulę sumienia w przypadku prawa pacjentki do aborcji. Analizie poddano również podejmowane przez polityków próby działań naprawczych oraz społeczne postrzeganie instytucji sprzeciwu sumienia. Artykuł weryfikuje hipotezę badawczą, iż obowiązujące w Polsce regulacje dotyczące klauzuli sumienia nie gwarantują skutecznego mechanizmu zabezpieczającego prawo pacjentki do legalnego świadczenia zdrowotnego, jakim jest terminacja ciąży. Wnioskiem jest stwierdzenie, że niezbędne są rozwiązania systemowe lecz nie tylko polegające na dookreśleniu przepisów prawnych ale również egzekwowaniu i poszanowaniu prawa przez jego adresatów.

Wolność sumienia i wyznania jest jednym z przyrodzonych i niezbywalnych praw każdego człowieka, które jako wartość immanentna uregulowane są i chronione konstytucyjnie, a konieczność istnienia klauzuli sumienia w demokratycznym państwie nie budzi kontrowersji. Polskę obligują również akty prawa międzynarodowego, które formułują uznawany za uniwersalny wzorzec prawnej ochrony prawa do wolności myśli, sumienia i religii. Mająca powszechne zastosowanie formuła pozwala objąć jak najszerszy zakres przedmiotowy aktywności jednostki w sferze światopoglądowej (religijnej i pozareligijnej). Stosowanie instytucji klauzuli sumienia dotyczy aktualnie w Polsce praktycznie wyłącznie niedostępności zabiegu przerywania ciąży, a niechlubna praktyka (nie)stosowania prawa w zakresie legalnej aborcji często łączy się z powoływaniem się przez lekarzy na klauzulę sumienia i stanowi zinstytucjonalizowaną formę przemocy wobec kobiet. Brak rzetelnej wiedzy na temat nowoczesnych metod aborcji oraz towarzyszący lekarzom strach przed inwigilacją oraz potencjalną odpowiedzialnością prawną stanowi bardzo szkodliwe połączenie, którego skutki najczęściej odczuwają kobiety. Lekarze, którzy decydują o ratowaniu życia lub zdrowia ciężarnej kosztem życia lub zdrowia płodu, muszą często mierzyć się z dezinformacją na temat przysługujących im praw i obowiązków zawodowych. Stąd, być może, tak masowe powoływanie się lekarzy na sprzeciw sumienia i odmowa wykonywania w przypadkach dopuszczonych przez obowiązujące prawo, terminacji ciąży. Należy mieć na uwadze, że obowiązek dokonania aborcji (w warunkach dopuszczonych przez prawo) obciąża dany szpital, a nie personalnie lekarza i to szpital ma formalny obowiązek wykonania zabiegu (szpital nie może odmówić zabiegu powołując się na klauzulę sumienia, nawet jeśli wszyscy lekarze w tym szpitalu na nią się powołali).

Aktualnie obowiązująca treść artykułu statuującego klauzulę sumienia jest skutkiem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 2015 r., sygn. akt. K 12/14, który stwierdził niekonstytucyjność normy art. 39 zdanie pierwsze ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, w zakresie, w jakim nakładał na lekarza powstrzymującego się od wykonania świadczenia zdrowotnego niezgodnego z jego

sumieniem obowiązek wskazania realnych możliwości uzyskania takiego świadczenia u innego lekarza lub w innym podmiocie leczniczym. Tym samym, Trybunał Konstytucyjny wzmocnił pozycję lekarza powołującego się na sprzeciw sumienia, bowiem zwalniając z obowiązku wskazania innego lekarza, nie wskazał na kim ten obowiązek będzie spoczywał a tym samym, kto będzie odpowiedzialny za dostęp pacjenta do zagwarantowanego przez prawo świadczenia zdrowotnego. Po wejściu w życie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 października 2015 r., sygn. akt. K 12/14, nie istnieje podmiot zobowiązany do przekazania pacjentce informacji o miejscu, w którym świadczenie nieudzielone jej ze względów sumienia, może być wykonane. Zakłady opieki zdrowotnej udzielające świadczeń zdrowotnych nie są zobowiązane do uprzedniego pozyskiwania od lekarzy informacji o tym, czy i w jakich przypadkach powołają się oni na sprzeciw sumienia. Ponadto, fakt posiadania przez podmiot umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia na udzielanie gwarantowanych świadczeń medycznych z zakresu ginekologii i położnictwa obejmującej zakresem zabiegi aborcji, nie jest równoznaczny z ich wykonywaniem.

Istniejąca w polskim porządku prawnym instytucja klauzuli sumienia nie zwalnia państwa z obowiązku zagwarantowania efektywnego dostępu do możliwości skorzystania z zabiegu legalnej aborcji. Praktyka stosowania obowiązującego prawa powinna respektować prawo do sprzeciwu sumienia lekarza, przy nienegowaniu autonomii kobiety ciężarnej i jej praw. System udzielania świadczeń zdrowotnych winien być skonstruowany w sposób umożliwiający jak najszybsze uzyskanie przez pacjentkę świadczenia, do którego ma prawo. W przypadku terminacji ciąży konieczność ta implikowana jest wymogiem ustawowym, co do wieku ciąży, kiedy zabieg może być wykonany. Z drugiej zaś strony skutkiem powołania się na klauzulę sumienia nie jest chęć narzucenia przez lekarza wyznawanych przez siebie zasad moralnych, pacjentowi. Zasadniczym celem jest umożliwienie lekarzowi zachowanie integralności zawodowej i etycznej oraz szacunek dla praktykowanej przez niego moralności. Zawsze jednak, w sytuacji ciężkiego zagrożenia zdrowia lub życia pacjenta, ratowanie tych dóbr ma bezwzględny priorytet nad osobistymi przekonaniem i interesami lekarza, a wszelka bezczynność czy działania nieadekwatne, narażające pacjenta na niebezpieczeństwo śmierci lub uszczerbku na zdrowiu są bezprawne i rażąco nieetyczne. Wolność sumienia w sferze wewnętrznej myśli (*forum internum*) jest wyłączną sprawą osobistą lekarza i nie podlega żadnej limitacji. Jednak w sferze zewnętrznej (*forum externum*), obejmującej uzewnętrznianie tych przekonań, podlega ograniczeniom z uwagi na ochronę praw pacjenta. Dlatego też prawo do sprzeciwu sumienia nie może mieć charakteru absolutnego.

Państwo zobowiązane jest do poszukiwania takich rozwiązań prawnych i instytucjonalnych, które umożliwiają możliwie pełną realizację wszystkich praw, również tych, które pozostają ze sobą w potencjalnej sprzeczności. Należy podkreślić, że wszyscy uczestnicy debaty wokół polityki aborcyjnej – zarówno ci, którzy akcentują prawo kobiety do legalnego zabiegu, jak i ci, którzy podnoszą prawo lekarza do sprzeciwu sumienia – przyczyniają się do utrwalania napięć i eskalacji emocji wokół tego zagadnienia. W efekcie dochodzi do stygmatyzacji zarówno samej aborcji, jak i lekarzy wykonujących zgodnie z prawem określone świadczenia

medyczne. Zjawisko to prowadzi do tzw. „efektu mrozącego”, skutkującego ograniczeniem faktycznej możliwości korzystania przez kobiety w ciąży z przysługujących im praw. Analiza tego problemu pozwala dostrzec złożoną relację pomiędzy polityką publiczną a praktyką realizacji praw jednostki, ukazując, w jaki sposób decyzje polityczne oraz kształt debaty publicznej wpływają na rzeczywisty zakres korzystania z gwarancji konstytucyjnych i praw człowieka.

Praktyka stosowania, obowiązującego w zakresie dopuszczalności aborcji, a także nadużywanie przez lekarzy „klauzuli sumienia”, znalazły odzwierciedlenie w sondażach opinii publicznej. W czerwcu 2023 roku przeprowadzone zostało badanie, jednoznacznie wskazujące (65% ankietowanych), iż w szpitalach publicznych nie powinna obowiązywać klauzula sumienia, którą stosują lekarze odmawiający przerwania ciąży. Zgodnie z deklaracjami, przeciwko klauzuli opowiedziało się 96% wyborców Lewicy, 86% wyborców Koalicji Obywatelskiej, 73% sympatyków Trzeciej Drogi oraz ponad połowa (53%) wyborców Konfederacji. Największym zaskoczeniem okazała się deklaracja sympatyków Prawa i Sprawiedliwości, bowiem głosy podzieliły się niemal po równo: za obowiązywaniem klauzuli sumienia głosowało 41% a przeciwko powoływaniu się na tę instytucję w szpitalach publicznych, 42%. Kolejnym zaskoczeniem były odpowiedzi udzielone przez osoby praktykujące religijnie. Wśród nich, aż 46 % jest przeciwna możliwości korzystania przez lekarzy z klauzuli sumienia w dopuszczonych przez prawo, przesłankach dopuszczalności przerywania ciąży, a Kościół katolicki, jako orędownik ochrony dziecka poczętego, opowiada się za pozostawieniu dotychczasowej regulacji w zakresie możliwości powołania się przez lekarza na sprzeciw sumienia.

Aspekt prawno-medyczny, dotyczący treści i egzekwy oraz prób upolitycznienia przesłanki zagrożenia życia i zdrowia kobiety ciężarnej został, z uwagi na intensyfikację działań faktycznych zaangażowanych podmiotów, poddany analizie w rozdziale IV monografii: *Upolitycznienie prawa do aborcji w pierwszym roku rządów Koalicji 15 października. Postulaty i realizacja*.

Działania pomocowe

Rola organizacji kobiecych, które współtworząc pole polityki starają się zastępować państwo w dbałości o realizację praw kobiet do aborcji była przedmiotem artykułu *When the State Does Not Want to Listen...Non-governmental organizations in the protection of women's reproductive rights* ([w:] *Women in Eastern European Post-Socialist Countries Social, Scientific, and Political Lives*, A. Kasińska-Metryka, K. Pałka-Suchojad (red.) Routledge, 2024). Celem opracowania była analiza wieloaspektowej sytuacji i pomocy udzielanej kobietom w Polsce przez organizacje pozarządowe, a także współpracy między organizacjami polskimi i zagranicznymi w zakresie ochrony i zapewnienia dostępu do praw reprodukcyjnych. Ze względu na restrykcyjne i często niejasne przepisy prawne w Polsce oraz praktykę ich egzekwowania, organizacje pomo-

cowe współpracują z podmiotami europejskimi w celu zwiększenia skuteczności pomocy udzielanej kobietom. Analiza została przeprowadzona na dwóch podstawowych poziomach: działaniach organizacji polskich (zakres oferowanej pomocy i jej realizacja) oraz współpracy między organizacjami polskimi i zagranicznymi w zakresie udzielania pomocy. W przyjętej tezie uznano, że organizacje kobiece w Polsce, w zakresie praw reprodukcyjnych, a przede wszystkim prawa do aborcji, zastępują państwo w zapewnieniu ich realizacji.

Prawa seksualne i reprodukcyjne są integralną częścią systemu praw człowieka, a ich skuteczna ochrona jest podstawowym obowiązkiem państwa. Brak takiej ochrony stanowi zagrożenie dla wielu najważniejszych i najbardziej intymnych aspektów, ograniczając zdolność do podejmowania niezależnych i świadomych decyzji dotyczących ciała, zdrowia, seksualności i posiadania dzieci. Kwestionowanie zasadności ochrony praw seksualnych i reprodukcyjnych kobiet poprzez zmiany w ustawodawstwie i jego stosowaniu jest sprzeczne z zasadą równości płci i powszechnym charakterem praw kobiet. Pogorszenie się istniejących standardów ochrony praw seksualnych i reprodukcyjnych kobiet, w szczególności poprzez wprowadzenie regresywnych ograniczeń dostępu do aborcji, spotkało się z powszechnym sprzeciwem kobiet, które zaczęły poszukiwać innych niż państwowe, instytucji ochrony ich praw reprodukcyjnych. Oddolna mobilizacja społeczna i tworzenie sieci wzajemnego wsparcia skutkowało przejściem przez organizacje pomocowe funkcji państwa w zapewnieniu realizacji praw reprodukcyjnych, na które to roszczenia nie odpowiadały instytucje państwa. Skuteczne przejawy zaradności społecznej, zintensyfikowanej w czasie rządów Zjednoczonej Prawicy, jako taktyki oporu¹⁷ wobec słabości systemu i niezaspokajania potrzeb kobiet, kreowały nową rzeczywistość w obszarze praw reprodukcyjnych. Samopomoc aborcyjna, definiowana jako wspieranie w terminacji niechcianych ciąż, gdy systemowo aborcja jest stygmatyzowana, trudno dostępna lub wymaga zasobów i środków, którymi kobieta nie dysponuje, przybrała w Polsce formę zinstytucjonalizowaną. Zakres i formy pomocy były bardzo różnorodne, a organizacje adaptowały się do zmieniających się okoliczności prawnych i faktycznych funkcjonowania. Modelowym przykładem jest projekt „Aborcja Bez Granic”, który ma na celu wspieranie kobiet mieszkających w Polsce i potrzebujących dostępu do bezpiecznej aborcji. Inicjatywa ta jest wynikiem współpracy sześciu aktywistycznych organizacji i grup nieformalnych działających w czterech krajach: Aborcyjny Dream Team (Polska), Kobiety w Sieci (Polska), Women Help Women, Ciocia Basia (Niemcy), Abortion Network Amsterdam (Holandia), Abortion Support Network (Wielka Brytania) czy też aktywnie działająca na rzecz dostępu do antykoncepcji i terminacji ciąży Federacja na rzecz Kobiet i Planowania Rodziny. Formy udzielanego wsparcia przez podmioty są bardzo różne i należą do nich: wsparcie informacyjne, rzeczowe, poradnictwo prawne, pomoc materialna czy finansowa. Organizacje udzielają również pomocy psychologicznej, zaspokajają potrzeby akceptacji i solidarności. Sieci samopomocowe wprowadziły w Polsce aborcję farmakologiczną, która uważana jest przez Światową Organizację Zdrowia za bezpieczną i

---

¹⁷ P. Nosal, *Zaradność społeczna jako taktyka oporu*, [w:] *Zaradność społeczna. Współczesne przejawy i ograniczenia*, A. Kotlarska-Michalska, P. Nosal (red.), Poznań 2016, s. 37–45.

tanią, a tym samym szeroko dostępną formę terminacji niechcianej ciąży. Działalność organizacji polega również na walce z manipulacyjnymi, nieprawdziwymi informacjami o metodach, przebiegu i skutkach aborcji. Walczą o odtabuizowanie przerywania ciąży oraz zmianę języka debaty publicznej. Udzielane są także informacje o lekarzach nieodmawiających legalnych świadczeń i niepowołujących się na klauzulę sumienia. Owa zaradność społeczna jest wyrazem kontestacji ograniczającego prawa jednostek stanu zastanego, przywraca poczucie sprawczości i podmiotowości represjonowanym przez działania prawne i faktyczne kobietom podejmującym decyzje reprodukcyjne, co wpisuje się w teorię oporu społecznego. Derogacja przesłanki embriopatologicznej z polskiego systemu prawnego skutkowałą intensyfikacją działań organizacji pomocowych z powodu wzrostu liczby kobiet szukających pomocy, a zakres zjawiska obrazują podawane przez organizację liczby przypadków udzielonej pomocy. W samym tylko okresie od października 2020 roku do października 2021 roku Aborcja bez Granic udzieliła pomocy w dostępie do aborcji ponad 34 tysiącom kobiet z Polski¹⁸.

Podkreślenia wymaga fakt, iż w środowiskach medycznych aborcja jest również piętnowana. Brak dokładnej wiedzy na temat nowoczesnych metod aborcji i negatywne nastawienie do tej procedury stanowią bardzo szkodliwą kombinację. Wydaje się, że sytuacja prawna i faktyczna w Polsce wymaga zbiorowego oporu środowisk medycznych wobec wszelkich nacisków politycznych, ideologicznych lub światopoglądowych, które nie tylko podważają integralność etyczną i zawodową, ale także osłabiają zaufanie publiczne do zawodów medycznych. Habilitantka w pracach nad przedmiotowym rozdziałem odpowiedzialna była za przygotowanie wstępu, kontekstową analizę skutków orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego oraz analizę wsparcia udzielanego kobietom przez organizacje pomocowe w Polsce.

Zakres prawa do aborcji w kampaniach wyborczych

Problematyka instrumentalizacji zakresu prawa do aborcji w kampaniach wyborczych stała się tematem rozważań w dwóch kolejnych artykułach: *Woman-Voter! No one will give you as much as a politician promises.... The right to abortion as a demand in the 2023 parliamentary election in Poland* ([w:] *Region in the Development of Society* 2024, J. Nesiba, J. Smolik (red.), Mendel University in Brno, 2025) oraz *Kobiety a wybory parlamentarne w Polsce w 2023 r* (Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobiety, Nr 1(16)/2024). Zagadnienia warunków, zakresu dopuszczalności lub karania za przerwanie ciąży stały się przedmiotem przedwyborczych debat w Polsce, czego modelowym wręcz przykładem była kampania parlamentarna w 2023 roku. Partie polityczne chętnie odwoływały się do kwestii światopoglądowych, takich jak dostępność pigułki „dzień po”, publiczne finansowanie procedury in vitro, formy instytucjonalizacji związków osób nieheteronormatywnych czy prawo do aborcji, ponieważ te kontrowersyjne kwestie wywołują

---

¹⁸ Aborcjny Dream Team, <https://adt.pl/news/organizacje-aborcyjne/aborcja-bez-granic-najnowsze-dane-z-2021-2022/>.

skrajne emocje, konsolidują stały elektorat, czasem również przyciągają nowych wyborców oraz budzą zawsze zainteresowanie mediów.

Dla wielu osób wybory parlamentarne były nadzieją na zmianę po ośmiu latach regresywnych rządów Prawa i Sprawiedliwości. Jednym z czynników, który zmobilizował tak wiele osób do udziału w wyborach, były zapewnienia ówczesnych demokratycznych partii opozycyjnych, że w przypadku zwycięstwa nastąpi zmiana drakońskiej i niebezpiecznej ustawy dotyczącej dopuszczalności aborcji w Polsce. Opór i niezadowolenie znacznej części społeczeństwa wzrosły zwłaszcza po orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego z 2020 roku. Badania sondażowe opinii publicznej przeprowadzone sześć miesięcy przed wyborami w 2023 roku wyraźnie wskazały, że prawo do aborcji, jako ważny temat, powinno być przedmiotem kampanii wyborczej, zgodnie z opinią aż 72% respondentów.

Celem artykułu *Woman-Voter! No one will give you as much as a politician promises.... The right to abortion as a demand in the 2023 parliamentary election in Poland* było zbadanie, w jaki sposób temat prawa do aborcji został użyty jako element strategii wyborczej różnych ugrupowań politycznych w kampanii parlamentarnej 2023 roku w Polsce. Analizie poddano postulaty wyborcze najważniejszych partii politycznych proponujące zmiany prawa w przedmiocie dopuszczalnego zakresu przerywania ciąży. Dowiedziono, iż zagadnienie terminacji ciąży miało charakter symboliczny i zostało w kampanii wyborczej potraktowane przede wszystkim jako narzędzie politycznej mobilizacji i zdobywania głosów kobiet zarówno przez ugrupowania opowiadające się za pozostawieniem ówczesnego *status quo* lub radykalizacją obowiązującego prawa, jak i te, które proponowały liberalizację przepisów, a nie jako realnie możliwy do spełnienia postulat legislacyjny. Przejawem instrumentalizacji prawa do aborcji było wzmocnienie, za pośrednictwem jasno zdefiniowanych postulatów zmian prawa, tożsamości ideologicznej poszczególnych partii politycznych biorących udział w wyborach. Partie konserwatywne przyjęły strategię konsolidacyjną, a terminacja ciąży przedstawiana była jako kwestia moralna i cywilizacyjna, bowiem politycy ci określali siebie mianem „obrońców życia” przeciwstawiając się politycznym oponentom, czyli „cywilizacji śmierci”. Postawę reaktywną prezentowały partie opowiadające się za liberalizacją prawa, bowiem zagadnienie aborcji podnoszone było przede wszystkim jako krytyka i negowanie ówczesnego konserwatywnego rządu, a także jako miernik standardów demokratycznych i ochrony praw człowieka w Polsce. Strategię symboliczną wykorzystały szczególnie zaś partie lewicowe, które traktowały prawo do aborcji jako przykład walki z opresyjnością państwa, przemocą instytucjonalną czy zawłaszczeniem polityki państwa w kwestiach światopoglądowych przez Kościół katolicki.

Hasło „aborcja” identyfikuje listę niespełnionych obietnic złożonych przez zwycięskie w październikowych (2023 r.) wyborach ugrupowania. Zawiedzione nadzieje i rozczarowanie wyrachowaną instrumentalizacją praw kobiet obrazuje apel organizacji pozarządowej Adorcyjny Dream Team, która organizując kilka miesięcy po wyborach parlamentarnych kolejne wydarzenie, nawoływała: *7 stycznia 1993 r. w Polsce wprowadzono zakaz aborcji z trzema wyjątkami. Po 31 latach i niedawnej zmianie władzy w wyniku wyborów*

parlamentarnych aktywiści działający na rzecz poprawy dostępności aborcji organizują demonstracje w wielu miastach (Warszawie, Łodzi, Wrocławiu, Poznaniu i Gdańsku) pod hasłem „Ostatni dzwonek”, przypominając politykom i polityczkom, że nadszedł czas, aby spełnić hojne obietnice złożone podczas kampanii wyborczych dotyczące zmiany prawa antyaborcyjnego. Aborcja miała kluczowe znaczenie dla wyniku wyborów, ponieważ to rekordowa frekwencja kobiet zadecydowała o wyniku, więc oczekujemy, że zostanie ona potraktowana jako kluczowa kwestia dla nowego rządu¹⁹.

Prognozowano, iż niespełnione nadzieje wyborców, dla których prawa reprodukcyjne były ważnym postulatem i motywowały ich do udziału w wyborach parlamentarnych, mogą spowodować, że ta grupa wyborców pozostanie w domach podczas wyborów prezydenckich w 2025 roku. Skuteczność i wdrożenie przez parlament zadeklarowanych zmian w prawie do przerywania ciąży, które zgodnie z deklaracjami zostałyby zawetowane przez prezydenta Polski, nie obciążałoby wiarygodności wygranych ugrupowań. Konstatowano, że wraz z upływem czasu brak działań w zakresie realizacji postulatu wyborczego dotyczącego liberalizacji prawa aborcyjnego może stać się coraz bardziej kosztowne dla rządzących, a rachunek za to zapłacą wyborcy podczas zbliżających się wyborów prezydenckich. Argumentowano, iż fakty polityczne nie odzwierciedlają potrzeb i interesów społeczeństwa, bowiem prawie cztery piąte elektoratu zwycięskich w omawianej elekcji partii politycznych, opowiada się za złagodzeniem obowiązującego prawa.

Wykorzystanie zagadnień ważnych dla kobiet, w tym liberalizacji prawa do aborcji jako elementu mobilizacji elektoratów i prowadzenia kampanii profrekwencyjnych, a także skuteczność podejmowanych przez partie polityczne działań stało się przedmiotem studium: *Kobiety a wybory parlamentarne w Polsce w 2023 roku*, (Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych, Nr 1(16)/2024). Artykuł stanowił próbę wskazania najistotniejszym czynników, które zadecydowały o rekordowym uczestnictwie kobiet w wyborach parlamentarnych 2023 r. w Polsce (73,7 proc.). Przyjęto założenie, że głównymi przyczynami frekwencji kobiet w wyborach były: sprzeciw wobec antykobiecej polityki rządzącej osiem lat partii Prawo i Sprawiedliwość, aktywizacja polityczna kobiet przez organizacje pozarządowe, a przede wszystkim inicjatywy i kampanie profrekwencyjne oraz podjęcie, dotąd zazwyczaj marginalizowanej, problematyki praw kobiet przez partie polityczne, zarówno w kampanii, jak i programach wyborczych.

Instrumentalizacja prawa do aborcji w kampanii wyborczej poprzez wykorzystanie postulatów zmian przepisów prawnych oraz toczące się wokół tychże propozycji, naznaczonego emocjami, dyskursu publicznego, miała na celu wykorzystanie zagadnienia terminacji ciąży jako narzędzia politycznego wpływu i tym samym mobilizację elektoratów oraz konsolidację zaplecza wyborczego. Przerywanie ciąży stało się strate-

---

¹⁹ K. Przyborska, *Kolejne ogólnopolskie demonstracje proaborcyjne. To już ostatni dzwonek*, <https://krytykapolityczna.pl/kraj/ogolnopolskie-demonstracje-proaborcyjne>.

gicznym zasobem komunikacyjnym w walce o władzę i zdobycie większości w polskim parlamencie. Używany w kampanii wyborczej język miał charakter konfrontacyjny i polaryzujący. Złożona problematyka akceptowalnego zakresu zmiany prawa do aborcji była upraszczana, szczególnie przez polityków reprezentujących konserwatywne stanowiska i w zasadniczej mierze sprowadzona do wartości moralnych przeciwstawień, zbieżnych z nauczaniem Kościoła katolickiego.

Dowiedziano, iż dokonywanie przez kobiety bardziej autonomicznych decyzji politycznych zależy od wzmocnienia ich wiary we własną sprawczość i posiadania wpływu. Kampanie profrekwencyjne, koncentrujące się na wadze i sile uczestnictwa w wyborach, samodzielności decydowania przez kobiety o swoim losie wzmocniły poczucie sprawczości u kobiet. Ograniczanie praw kobiet przez rząd Prawa i Sprawiedliwości spowodowało wzrost zainteresowania nimi zarówno przez same kobiety, jak i ówczesnie opozycyjne partie polityczne. Prawa kobiet stały się jednym z głównych motywów kampanii wyborczej, a propozycje i programy partii skierowane do kobiet pomogły im dokonać własnego wyboru. Rezultatem było uczestnictwo ponad 73% uprawnionych do udziału w wyborach kobiet. Habilitantka odpowiadała za przygotowanie założeń metodologicznych, części artykułu poświęconej omówieniu stanu prawnego i faktycznego przed wyborami, a także analizę instrumentalizacji postulatu liberalizacji prawa do aborcji jako elementu mobilizacji elektoratów i prowadzenia kampanii profrekwencyjnych.

Działania prawne i faktyczne w pierwszym roku rządów Koalicji 15 października

Celem monografii *Prawo do aborcji w pierwszym roku rządów Koalicji 15 października. Postulaty i realizacja* (Wydawnictwo Adam Marszałek w Toruniu, 2025) była analiza działań prawnych i faktycznych podejmowanych przez ugrupowania tworzące koalicję rządową określaną mianem „Koalicji 15 października” w zakresie realizacji wyborczych postulatów dotyczących liberalizacji prawa do aborcji w Polsce w pierwszym roku sprawowania władzy. Analiza ta umożliwiła ocenę stopnia realizacji zapowiadanych reform, identyfikację barier instytucjonalnych i politycznych utrudniających wdrażanie zmian oraz określenie rzeczywistych kierunków rozwoju polityki reprodukcyjnej państwa w nowym układzie rządowym.

Na etapie konceptualizacji badań sformułowano następujące pytania badawcze:

- czy partie tworzące Koalicję 15 października różnicowały swoje podejście do postulowanego zakresu zmian prawa do aborcji?

- jakie były główne osie sporu ideologicznego podczas prac legislacyjnych nad złożonymi czterema projektami ustaw w zakresie regulacji prawa do aborcji w pierwszym roku Sejmu X kadencji? Jakie były dominujące czynniki (ideologiczne, partyjne) wpływające na przebieg prac parlamentarnych nad przedłożonymi projektami aborcyjnymi w Sejmie X kadencji?

- czy i w jakim zakresie wytyczne Ministra Sprawiedliwości i Ministra Zdrowia ogłoszone w 2024 r. miały wpływ na jednolitość interpretacji prawa aborcyjnego w systemie opieki zdrowotnej?

- jakie są rozbieżności między literalną treścią przepisów prawa a praktyką ich stosowania w zakresie realizacji prawa do aborcji?

Tak zdefiniowane pytania badawcze umożliwiły weryfikację postawionych w monografii hipotez. Po pierwsze założono, iż różnice stanowisk między partiami tworzącymi Koalicję 15 października prowadzą do „rozmycia” jednoznacznej polityki rządu, co uwidocznione jest w projektach przedłożonych ustaw w zakresie liberalizacji prawa do aborcji. Po drugie, że procedowanie projektów ustaw w Sejmie odzwierciedlało toczący się spór w debacie publicznej, oscylujący wokół dwóch antagonistycznych stanowisk: pro-life i pro-choice. Prace parlamentarne nad drukami nr 176, 177, 223 i 224 były silnie determinowane przez podziały polityczne w Sejmie X kadencji, co skutkowało ograniczoną debatą merytoryczną i szybkim odrzuceniem projektów dotyczących liberalizacji prawa aborcyjnego. Po trzecie założono, iż nieudane próby zmiany obowiązujących przepisów zobligowały Radę Ministrów do wytyczenia nowych standardów wykładni prawa. Wytyczne Ministra Sprawiedliwości oraz Ministra Zdrowia stanowiły zmianę stanu faktycznego, a nie oczekiwaną przez społeczeństwo zmianę obowiązującego prawa. Po czwarte przyjęto, że literalna treść przesłanki legalizującej terminację ciąży, zawartej w art. 4a ust.1 pkt 1 (*Przerwanie ciąży może być dokonane wyłącznie przez lekarza, w przypadku gdy ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej*), poprzez niedookreśloność użytych pojęć, umożliwiała zawężającą egzegezę treści w procesie stosowania prawa, co skutkowało ograniczeniem wykonywanych aborcji.

Przyjęte metody badawcze umożliwiły realizację celów badawczych, a w toku prowadzonych badań wykorzystano przede wszystkim metodę systemową, która została wykorzystana do analizy relacji między podmiotami systemu politycznego zaangażowanymi w przedmiotowe zagadnienie prawa do aborcji i wzorów ich funkcjonowania oraz metodę dogmatyczno-prawną, która posłużyła językowo-logicznej analizie tekstów prawnych w celu ustalenia ich znaczenia i odpowiedniego zastosowania. Chcąc poszerzyć perspektywę badawczą odwoływano się również do zdarzeń przeszłych, co skutkowało zastosowaniem w ograniczonym zakresie podejścia genetycznego. Podstawową techniką badawczą została analiza dokumentów.

Monografia składa się z czterech rozdziałów. W rozdziale pierwszym analizie poddano cztery projekty ustaw, które zostały złożone do Sejmu X kadencji na początku sprawowania władzy przez ugrupowania tworzące koalicję rządową. Każda z przedmiotowych inicjatyw legislacyjnych postulowała odmienne zmiany w zakresie obowiązującego prawa do aborcji. Przedmiot eksplikacji rozdziału drugiego stanowił dynamiczny, wielowątkowy proces procedowania wniesionych inicjatyw ustawodawczych. W tej części dysertacji w sposób szczególny uwypuklił się dychotomiczny podział interlokutorów biorących udział w debacie publicznej o prawie do aborcji. Również w tym rozdziale (a nie w rozdziale pierwszym) odniesiono się do projektu

ustawy zawartej w druku sejmowym nr 611, bowiem ta inicjatywa ustawodawcza była konsekwencją procedowania jednego z czterech pierwotnie złożonych projektów i wydawało się to logiczne, z uwagi na transparentność podnoszonych w monografii treści. W trzecim rozdziale analizie poddano działania prawne i faktyczne rządzących mające na celu, przy niemożności dokonania zmiany ustaw, niwelowanie skutków restrykcyjnych oraz często nierespektowanych przepisów legalizujących terminację ciąży. Ocenie poddano także skutki podejmowania przedmiotowych działań. Rozdział czwarty poświęcono szczegółowej, wieloaspektowej egzegezie budzącej kontrowersje i wątpliwości przepisu statuującego przesłankę upoważniającą do dokonania, za zgodą ciężarnej kobiety, terminacji ciąży, gdy ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej, zawartego w art. 4a ust.1 pkt 1 ustawy o planowaniu rodziny.

Sformułowane we wstępie monografii hipotezy zostały zweryfikowane pozytywnie. Po pierwsze, dowiedziono, iż pierwszy rok rządów Koalicji 15 października ujawnił znaczące trudności w wypracowaniu spójnej polityki w zakresie liberalizacji prawa do aborcji. Różnice ideowe i programowe między ugrupowaniami tworzącymi koalicję – Koalicją Obywatelską, Trzecią Drogą (Polska 2050 i PSL) oraz Lewicą – znalazły odzwierciedlenie w postaci braku jednolitego rządowego projektu oraz w rozbieżnych inicjatywach legislacyjnych. W analizowanym okresie do Sejmu wpłynęły cztery odrębne projekty ustaw dotyczących prawa aborcyjnego – wszystkie w trybie poselskim, co samo w sobie wskazuje na brak jednolitego stanowiska Rady Ministrów. Po drugie, procedowanie w Sejmie RP X kadencji, czterech projektów ustaw aborcyjnych – druków sejmowych nr 176, 177, 223 i 224 – stanowiło odzwierciedlenie toczącej się w przestrzeni publicznej konfrontacji stanowisk. Podczas prac sejmowych interlokutorzy prezentowali stanowiska naznaczone ideologicznie, powielając toczący się od wielu lat w przestrzeni publicznej dyskurs. Debaty parlamentarnej nie zdominowała refleksja merytoryczna, lecz światopoglądowa walka. W efekcie, mimo deklaracji programowych partii tworzących Koalicję 15 października, liberalizacja prawa do aborcji nie została przeprowadzona. Po trzecie, niemożność dokonania zmian obowiązującego prawa skłoniła Radę Ministrów do podjęcia działań pozalegislacyjnych, zmierzających do redefinicji praktyki stosowania przepisów. Wytyczne ministrów zmieniły stan faktyczny, jednakże nie stanowiąc zmiany *de iure* są niewystarczające z punktu widzenia obietnic politycznych i potrzeb społecznych. Po czwarte, niedookreśloność sformułowań przepisu art. 4a ust. 1 pkt 1 ustawy o planowaniu rodziny skutkuje zawężającą egzegezą przedmiotowego przepisu, a brak jednolitych standardów medycznych i interpretacyjnych prowadził do znaczących dysproporcji terytorialnych w dostępie do legalnych świadczeń.

Podsumowując prowadzone w ramach cyklu badania, należy zaznaczyć, iż zakres obowiązującego prawa do aborcji bezsprzecznie wpływa na wizerunek i postrzeganie Polski jako państwa mającego jedno z najbardziej restrykcyjnych praw w zakresie terminacji ciąży w Europie. Derogacja przesłanki embriopatologicznej, skutkująca koniecznością, także wbrew woli kobiety, kontynuowania ciąży w sytuacji ciężkiego i

nieodwracalnego upośledzenia płodu lub nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu, stanowi akt nieludzkiego lub poniżającego traktowania ciężarnej kobiety. Postępowanie takie narusza przepisy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (art. 3), Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych (art. 7), a także Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (art. 2 i art. 16). Orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka nie są jednak wykonywane przez polskie organy władzy, mimo ciążącego na ustawodawcy obowiązku dokonania zmian prawnych. Taka naganna praktyka stosowana była nie tylko za czasów rządów konserwatywnych ugrupowań sprzeciwiających się liberalizacji przepisów prawa aborcyjnego w Polsce, ale również aktualnie, gdy władzę sprawują ugrupowania Koalicji 15 października, deklarujące przestrzeganie reguł państwa prawa i poszanowanie praw kobiet. Niechlubny przykład stanowi ostatnie orzeczenie zapadłe w związku z kwestionowaniem przepisów określających dopuszczalność przeprowadzenia terminacji ciąży. W wyroku z dnia 14 grudnia 2023 r., sygn. akt 40119/21, sprawa *M. L. versus Polska*, Europejski Trybunał Praw Człowieka podniósł, iż odmowa wykonania aborcji w przypadku ciężkiego i nieodwracalnego uszkodzenia płodu narusza art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności²⁰. W przedmiotowej sprawie odmowa przeprowadzenia zabiegu implikowana była zmianą obowiązującego prawa wskutek wyroku Trybunału Konstytucyjnego, sygn. akt K1/20, a wadliwy status sądu konstytucyjnego stanowi uzasadnienie do odmowy stosowania zmian prawnych będących następstwem orzekania przez wadliwie obsadzony organ. Z uwagi na powyższe, działania egzekwujące zakaz terminacji ciąży embriopatologicznej naruszają art. 8 Konwencji²¹. Europejski Trybunał Praw Człowieka potwierdził obarczenie wadliwością wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 października 2020 r., która to determinuje niewywołanie skutków prawnych.

Mimo obowiązku wykonywania orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka politycy obozu Koalicji 15 października zachowawczo milczą i nie podejmują działań egzekwujących treść orzeczenia, a tym samym odmawiają kobietom prawa wyboru o kontynuacji ciąży w sytuacji ciężkiej i nieodwracalnej wady płodu, godząc się na naruszenia zagwarantowanych i przysługujących praw, jak prawo do poszanowania życia prywatnego czy zapobiegania torturom oraz nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu. Jednocześnie należy podnieść, iż deklaracje odwrócenia skutków przedmiotowego orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego zostały zapisane wprost w umowie koalicyjnej jako „unieważnienie wyroku Trybunału”.

Sformułowane hipotezy badawcze cyklu zweryfikowano pozytywnie. Dowiedziono, że prawo do aborcji w Polsce uległo instrumentalizacji czyli politycznego zawłaszczenia sfery normatywnej jako narzędzia

---

²⁰Dz. U. z 1993 r., nr 61 poz. 284.

²¹Zob. szerzej: L. Garlicki, „Aborcyjny wyrok” Trybunału Konstytucyjnego przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka – glosa do wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 14.12.2023 r., 40119/21, *M.L. przeciwko Polsce*, <https://assets.contenthub.wolterskluwer.com/api/public/content/L-Garlicki-Aborcyjny-wyrok-Trybunalu-Konstytucyjnego-przed-Europejskim-Trybunałem-Praw-Człowieka-glosa-do-wyroku-Europejskiego-Trybunalu-Praw-Człowieka-z-14.12.2023-40119-21-ML-przeciwko-Polsce?v=ff1e7de1>.

budowania władz. Aborcja stanowi jedno z tych zagadnień, które niezmiennie wywołują skrajne emocje społeczne i kierują debatę publiczną w obszary światopoglądu, moralności oraz religii. Stosunek do zabiegu przerywania ciąży staje się często deklaracją polityczną uczestników dyskursu, którzy – broniąc własnych przekonań – opowiadają się zazwyczaj po jednej z dwóch przeciwstawnych stron: po stronie praw kobiety lub po stronie praw płodu. Obowiązujące w Polsce regulacje prawne nie odzwierciedlają zachodzących przemian społecznych, czego wyrazem są wyniki badań opinii publicznej wskazujące na rosnące poparcie dla liberalizacji przepisów aborcyjnych²². Co więcej, przepisy kryminalizujące przerywanie ciąży nie realizują zakładanych celów – nie prowadzą do ograniczenia liczby wykonywanych aborcji, lecz sprawiają, że zabiegi te stają się bardziej ryzykowne dla zdrowia i życia kobiet. Brak zmian legislacyjnych w tym zakresie skutkuje tym, że kobiety poszukują pomocy poza systemem publicznej opieki zdrowotnej, co potęguje skalę zagrożeń i wykluczenia. Taki stan rzeczy unaocznia rosnący rozdźwięk między oficjalną polityką państwa a rzeczywistymi potrzebami społecznymi, wskazując na konieczność rewizji dotychczasowego podejścia do prawa aborcyjnego w Polsce. Wydaje się, że przesunięcie debaty o aborcji na rzeczywiste wybory kobiet i czynniki na nie wpływające pomogłoby w dokonaniu granicznych zmian prawnych. Nagannym jest lekceważenie przez polityków stanowiska tak szerokiej części swoich wyborców wielokrotnie potwierdzanych różnymi badaniami opinii publicznej. Światowa Organizacja Zdrowia w swoich zaleceniach określiła właściwy sposób postrzegania aborcji. Należy skupić się na kobiecie, jej prawach i potrzebach. Nie na słupkach sondażowych, sojuszach z Kościołem katolickim czy mocno trzymanej w męskich rękach władzy.

Nie sposób pominąć faktu, iż upolitycznienie postrzegania praw kobiet do usunięcia ciąży implikowane było przez kulturowo zakorzeniony w Polsce tradycyjny model rodziny, konserwatywną moralność opartą na religijności, polityczną aktywność Kościoła katolickiego czy zdecydowaną postawę prawicowego rządu eksponowaną jako jedyną słuszną w państwowych mediach za czasów rządów Prawa i Sprawiedliwości. Wzorzec roli kobiety kształtowany przez Kościół katolicki, a recypowany przez konserwatywne ugrupowania, był dogmatycznie inspirowany, a wywiedziona z niego formuła „Matki Polki” definiuje macierzyństwo w kontekście posłannictwa, reprodukcji narodu, opieki i wychowywania „prawdziwych” Polaków. Należy podkreślić, że normy religijne czy zasady nauczania Kościoła katolickiego, gdy przybierają bezrefleksyjnie formę przepisów prawa powszechnie obowiązującego, szczególnie wbrew woli suwerena, stają się przejawem fundamentalizmu, a państwo fundamentalne przeczy zasadom pluralizmu i demokracji. Na współczesnym demokratycznym państwie ciąży postulatyczny obowiązek stworzenia ram prawnych do podjęcia decyzji, dokonania wyboru przez kobietę, zgodnie ze swoim światopoglądem i wyznawanymi wartościami. Liberalizacja

---

²² Zob. G. Osiecki, T. Żółciak, K. Klinger, *Kiedy można przerywać ciążę? Najnowszy sondaż*, <https://www.gazeta-prawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9459375.kiedy-mozna-przerywac-ciaze-najnowszy-sondaz.html>; M. Mikołajczyk, *Polacy za zmianami prawa aborcyjnego w Sejmie, nie w referendum [SONDAŻ]*, <https://www.gazeta-prawna.pl/wiadomosci/kraj/artykuly/9484348.polacy-za-zmianami-prawa-aborcyjnego-w-sejmie-nie-w-referendum-sonda.html>; M. Chrzczonowicz, *Dziś w Sejmie debata o aborcji. Sprawdziliśmy, czego chcą elektoraty KO, TD, Lewicy...* [SONDAŻ IPSOS], <https://oko.press/debata-o-aborcji-czego-chca-wyborcy-sondaz-ipsos>.

prawa do aborcji nigdy nie spowoduje, że aborcja, gdy zaistnieją przesłanki, będzie obowiązkiem. Stanowi to manipulację zwolenników radykalizacji prawa. Brak rzetelnej wiedzy naukowej wśród decydentów, jak i wykorzystywanie niewiedzy części społeczeństwa dla budowania kapitału politycznego, krzywdzi nie tylko kobiety. Buduje negatywny obraz Polski w oczach innych, manipulacje i niestosowanie prawa skutkują piętnowaniem Polski przez instytucje międzynarodowe, stojące na straży praw człowieka. Politycy, a szczególnie orędownicy radykalizacji polskiego prawa, nie są zainteresowani merytoryczną, wyważoną dyskusją o aborcji. Argumenty naukowe z zakresu embriologii, embriopatologii, perinatologii, ginekologii, położnictwa, doktryny prawa czy szczegółowej egzegezy norm są niezrozumiałe dla większości. Na pewno nie są tak atrakcyjne dla elektoratu, jak te manipulujące ale ideologiczne, wywołujące skrajne emocje, mobilizujące sympatyków, antagonizujące i utrwalające podziały w społeczeństwie.

Opieszałość, niemoc lub brak realnej woli politycznej obozu Koalicji 15 października zaprzepaściło szansę na poprawę sytuacji kobiet. Wciąż obowiązująca w Polsce kryminalizacja przerywania ciąży oraz restrykcyjnie niezmienna ustawa o planowaniu rodziny godzą w autonomię reprodukcyjną, pozbawiając możliwości wyboru, a także godzą w przynależne każdemu człowiekowi prawa i wolności, takie jak: prawo do życia, prawo do ochrony zdrowia, zakaz tortur i innego nieludzkiego lub poniżającego traktowania czy prawa do poszanowania prywatności. Do analogicznych konsekwencji prowadzą również faktyczne i systemowe bariery w dostępie do legalnej i bezpiecznej aborcji, na przykład wynikające z nadużywania przez lekarzy instytucji sprzeciwu sumienia.

Upolitycznienie prawa do aborcji skutkuje zmianą optyki. Zapominamy, że to nie jest walka o racje czy jedyną prawdę, a walka o możliwość dokonania pluralistycznego wyboru, wydawałoby się, że tak oczywistego w demokratycznym państwie. Spór o początek życia człowieka nie zostanie rozstrzygnięty przez polityków, a debata o zmianie prawa aborcyjnego nie powinna przyjmować performatywnej formy za życiem lub przeciwko życiu, a stać się debatą za wyborem i podmiotowością kobiety albo przeciwko wyborowi i ograniczeniem roli kobiet do prokreacji. Wolność wyboru kobiety nie może być wartością polityczną.

Wkład do nauki

Przedłożony cykl publikacji o upolitycznieniu prawa do aborcji w Polsce wnosi do nauki nową, pogłębiającą perspektywę badawczą, w której terminacja ciąży analizowana jest nie tylko jako zagadnienie prawne, ale przede wszystkim, jako narzędzie polityczne i symboliczne, wykorzystywane przez różne zainteresowane podmioty. Realizacja praw kobiety w ciąży stanowi także jedną z polityk szczegółowych państwa obejmując, między innymi: ochronę zdrowia kobiety, dostęp do świadczeń medycznych i socjalnych, ochronę kobiety ciężarnej w prawie pracy. W tej polityce szczegółowej zawsze jednak stawiane są pytania o zakres realizacji

tych praw, które winno zapewnić państwo oraz zgodności ze zobowiązaniami międzynarodowymi, współczesną wiedzą medyczną, oczekiwaniami społecznymi, a rzeczywistymi, aktualnymi celami tej polityki. W przyjętym okresie zagadnienie aborcji stało się jednym z kluczowych pól konfliktu ideologicznego. W tym sensie aborcja nie jest traktowana wyłącznie jako kwestia zdrowia reprodukcyjnego kobiet czy gwarantowane przez państwo świadczenie zdrowotne lecz jako element walki o władzę, budowania tożsamości politycznej partii i mobilizacji elektoratu.

Nowością wniesioną przez cykl jest ukazanie wieloaspektowości, poprzez wskazanie, jak grupy rządzące, deklarujące różne podejścia światopoglądowe, instrumentalizowały debatę o aborcji. Analizy pozwalają dostrzec, że postulaty radykalnego zaostrzenia bądź liberalizacji prawa często były mniej istotne niż sama obecność tematu w debacie publicznej, która służyła podtrzymywaniu podziałów politycznych. Wadliwe orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 2020 r. oraz następujące po jego wydaniu masowe protesty (szczegółowo opisane już w literaturze przedmiotu) unaocznily, że prawo do aborcji stało się w Polsce jednym z kluczowych testów dla stabilności systemu politycznego i jakości demokracji.

Cykl wzbogaca również interdyscyplinarne podejście do przeprowadzonych badań. Łączy bowiem perspektywę prawnokonstytucyjną i politologiczną. Dzięki temu możliwe było uchwycenie, jak przepisy funkcjonują w praktyce społecznej oraz jak ich egzegeza wpływa na stosowanie obowiązującego prawa. Istotnym, nowym elementem wniesionym przez przedmiotowy cykl jest analiza dynamiki, bowiem dyskurs i praktyka stosowania prawa do aborcji ewoluowały w zależności od układu sił politycznych sprawujących władzę. Równie istotnym jest wymiar prawnoczułowieczy. Przedłożony cykl dowodzi, iż upolitycznienie prawa do aborcji w Polsce, ograniczając autonomię jednostek i przysługujących im praw, staje się czynnikiem erozji państwa prawa oraz probierzem poszanowania międzynarodowych standardów praw człowieka przez państwo. Wnosi ponadto wkład do badań nad sekularyzacją systemu politycznego Polski, bowiem analizy dowodzą przeniesienia dyskursu religijnego do debat o zakresie obowiązującego prawa i postulowanych zmianach przepisów, a także do orzecznictwa.

Podsumowując, omawiany cykl proponuje nową perspektywę wieloaspektowego interpretowania instytucji prawa do aborcji jako narzędzia politycznego. Tym samym wypełnia lukę badawczą, przesuwając akcent z analizy czysto prawnej czy bioetycznej na wymiar polityczny. Dotychczasowe badania koncentrowały się bowiem przede wszystkim na zgodności obowiązujących w Polsce przepisów z normami konstytucyjnymi czy normami prawa międzynarodowego, bądź też na moralnych dylematach przerywania ciąży. W badaniach pomijano zasadniczo fakt, iż w Polsce zagadnienie aborcji funkcjonuje jako narzędzie walki politycznej. Wkład do nauki stanowi wszechstronne ujęcie prawa do aborcji nie tylko jako zagadnienia prawnego, ale przede wszystkim jako problemu politycznego i społecznego. Autorka starała się uwzględnić w swoich publikacjach stanowiska różnych aktorów sceny politycznej oraz różnych środowisk, analizując prezentowane w dyskusji racje każdej ze stron: zwolenników i przeciwników aborcji. Skutkiem była analiza uwzględniająca

dychotomiczny podział społeczeństwa w kwestii aborcji, w którym właściwie nie ma miejsca dla zwolenników opcji pośredniej.

Dotychczasowe opracowania naukowe rzadko uwzględniały fakt, iż spór o zakres prawa do aborcji został zinstytucjonalizowany i zdominowany przez aktorów politycznych, co zasadniczo zmienia perspektywę analiz i oceny jego charakteru oraz przebiegu. Na tle powyższych perspektyw cykl wnosi elementy nowatorskie, jak na przykład przełamanie wąskiego legalizmu, bowiem obrazuje, iż sama treść przepisu prawnego jest tylko jednym z wymiarów, a kluczowe znaczenie odgrywają mechanizmy swoistej politycznej gry wokół prawa do terminacji ciąży: od zmian przepisów, rekomendowanych zakresów ich egzekucji po język debaty publicznej, strategię partii politycznych czy oddolne działania pomocowe. Przedmiotowy cykl ponadto ujmuje zagadnienie prawa do aborcji nie jako kwestię „izolowaną”, ale jako wskaźnik jakości państwa prawa i instytucji państwa. Przyjęta perspektywa badawcza pozwoliła skonstatować, iż terminacja ciąży jawi się nie tylko jako problem respektowania praw jednostki, ale również jako barometr zmian ustrojowych i społecznych. Upolitycznienie prawa do aborcji ujawnia mechanizmy erozji instytucji demokratycznych, sekularyzacji państwa poprzez przenikanie religii do sfery legislacji i osłabienia standardów praw człowieka. Należy podkreślić, iż przeprowadzone badania były oryginalne i przyczyniły się do poszerzenia oraz pogłębienia wiedzy w zakresie dyscypliny nauki o polityce i administracji.

Przedłożony cykl publikacji wnosi istotny wkład w rozwój nauki o polityce i administracji, wykorzystując nową perspektywę analizy prawa jako narzędzia politycznego i społecznego. Osiągnięcie to poszerza dyscyplinę zarówno w wymiarze teoretycznym, jak i metodologicznym, pokazując, że instytucje prawne należy badać nie tylko przez pryzmat norm i procedur, ale również w kontekście procesów politycznych, strategii aktorów oraz dynamiki konfliktów społeczno-ideologicznych. Cykl przyczynia się do rozwoju interdyscyplinarnego podejścia w badaniach politologicznych, integrując perspektywę prawną z analizą polityczną, co pozwala lepiej zrozumieć mechanizmy funkcjonowania państwa, instytucji publicznych i polityki szczegółowej w praktyce. Ważnym wkładem jest również wskazanie, że prawo do aborcji może funkcjonować jako wskaźnik jakości państwa prawa, stabilności systemu politycznego oraz procesu sekularyzacji, co tworzy nowe narzędzia interpretacyjne i analityczne dla badaczy dyscypliny. Cykl inspiruje także do dalszych badań nad interakcją prawa, polityki i społeczeństwa, pokazując, jak instrumenty prawne mogą być wykorzystywane w strategiczny sposób w polityce publicznej i debacie publicznej. Tym samym publikacje te wypełniają istotną lukę w literaturze i przyczyniają się do pogłębienia wiedzy o mechanizmach politycznych, które kształtują funkcjonowanie współczesnych systemów demokratycznych.

Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Do pozostałych publikacji, poza dziesięcioma wymienionymi w omówionym powyżej jednorodnym tematyce cyklu publikacji, które ukazały się po uzyskaniu stopnia doktora przez habilitantkę, można zaliczyć,

stanowiące istotne ilościowo i jakościowo dokonanie naukowo-badawcze, pozycje Są to: dziewięć pozycji książkowych (współautorskich i współredagowanych); czternaście artykułów w czasopismach naukowych indeksowanych na liście Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, w bazie Scopus oraz Web of Science, dwadzieścia rozdziałów w monografiach zbiorowych, także wydanych w zagranicznych wydawnictwach z II poziomu listy Ministra, hasła encyklopedyczne (nie ujętych pojedynczo w ogólnej liczbie publikacji) i recenzja zamieszczona w czasopiśmie.

W całym dorobku dziewięć pozycji indeksowanych jest w bazie Scopus oraz dwie w bazie Web of Science. Wykaz publikacji naukowych zawiera załącznik nr 3.

Obszar zainteresowań badawczych, których wynikiem są powyższe publikacje, koncentruje się na **trzech zakresach tematycznych**. Do problemów tych zaliczono: (1) instytucje systemu politycznego państwa; (2) instytucje systemu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa; (3) zagadnienie wybranych aspektów prawno-faktycznych związków osób nieheteronormatywnych.

Problematyka instytucji systemu politycznego państwa była przedmiotem zainteresowań badawczych Autorki podczas całej pracy naukowej. Na etapie przygotowywania dysertacji doktorskiej analizie poddano uregulowany w art. 79 ust.1 Konstytucji RP środek kontroli konkretnej konstytucyjności prawa – skargę konstytucyjną, nad którą to instytucją badania były kontynuowane i opublikowane w następujących publikacjach: M. Michalczuk-Wlizło, *Modele instytucji skargi konstytucyjnej w wybranych państwach europejskich*, [w:] *Zachód w globalnej i regionalnej polityce międzynarodowej*, E. Kuźelewska, A. Bartnicki (red.), Toruń 2009, s. 357-366 M. Michalczuk-Wlizło, R. Żmigrodzki, *Przesłanki formalne skargi konstytucyjnej w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie, Nr 2 (15)/2011, s. 204-2015; M. Michalczuk-Wlizło, *Ostateczność orzekania w świetle art. 79 Konstytucji na tle orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego* [w:] *W kręgu nauki o państwie, prawie i polityce*, B. Dziemidok- Olszewska, W. Sokół, T. Bichta (red.), Lublin 2012, s. 221-235; M. Michalczuk-Wlizło, *Objective scope of constitutional complaint in Poland* [w:] *20 rokov Ustavy Slovenskej republiky-I. Ústavné dni*, L. Orosz , M. Breichová - Lapčáková, T. Majerčák (red.), Koszyce 2012, s. 162-171; M. Michalczuk-Wlizło, *Egzegeza zakresu przedmiotowego skargi konstytucyjnej - główne problemy* „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, Nr 5(63)/2021, s. 227-236; M. Michalczuk-Wlizło, M. Żmigrodzki, *Pojęcie „ustawy” i „aktu normatywnego” w świetle artykułu 79, ustępu 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej* [w:] *Na drodze do wyjaśnienia problemów politycznych. Księga jubileuszowa ofiarowana profesorowi Markowi Barańskiemu*, A. Czyż, S. Kubas (red), Katowice 2018, s.268-282; oraz analizujący wybrane aspekty etapu wstępnego rozpoznawania skarg konstytucyjnych w Trybunale Konstytucyjnym, artykuł: M. Michalczuk-Wlizło, *Preliminary Consideration of Complaints in the Light of the Case Law of the Constitutional Tribunal in Poland - Selected Issues*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska, Sectio M – Balcaniensis et Carpathiensis” vol. III, 2018, s. 20-29.

Aktywności w zakresie omawianego obszaru badawczego koncentrowały się również na poszczególnych organach państwa oraz instytucjach z uwzględnieniem aspektu praktycznego ich funkcjonowania w przestrzeni politycznej. Włączenie do badań elementów empirycznych pogłębiło prowadzoną analizę. W ramach niniejszego obszaru badawczego opublikowano rozdziały w recenzowanych pracach zbiorowych, odnoszące się do systemu politycznego Polski jak i państw trzecich. Poruszana tematyka wpisuje się w prowadzony nurt badawczy i dydaktyczny i dotyczyła szeroko definiowanych systemów politycznych. Analizy konstytucyjnych zasad funkcjonowania systemu politycznego dokonano w publikacjach: M. Michalczuk-Wlizło, *System polityczny Szwecji*, [w:] *Współczesne systemy polityczne*, M. Żmigrodzki; B. Dziemidok-Olszewska (red.), Warszawa 2013, s. 187-195 oraz M. Michalczuk- Wlizło, B. Grylak, *System polityczny Hiszpanii* [w:] *Współczesne systemy polityczne*, M. Żmigrodzki, B. Dziemidok-Olszewska (red.), Warszawa 2013, s. 79-102; M. Michalczuk-Wlizło, *Rola Rady Ministrów w zapewnieniu zgodności prawa polskiego z prawem Unii Europejskiej- wybrane aspekty*, [w:] *Ewolucja władzy wykonawczej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej w okresie transformacji ustrojowej 1989-2014*, M. Paździor, B. Szmulik (red.), Lublin 2015, s. 107-116; M. Michalczuk-Wlizło, *Skuteczność obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Sejmie VII kadencji* [w:] *Uwarunkowania demokracji bezpośredniej we współczesnej Europie*, M. Musiał-Karg, A. Stelmach (red), Poznań 2018, s. 131-140; M. Żmigrodzki, M. Podolak, M. Michalczuk-Wlizło, *Parlament Bułgarii* [w:] *Granice wyobraźni politologicznej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Sylwestrowi Wróblowi*, R. Głajcar, Z. Kantyka, M. Obrębska (red.), Katowice 2019, s. 639-650; B. Dziemidok-Olszewska, M. Michalczuk-Wlizło, *Prawo weta ustawodawczego Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej* [w:] *Państwo, prawa człowieka, mniejszości narodowe. Monografia dedykowana Profesorowi Grzegorzowi Januszowi*, E. Godlewska, M. Lesińska-Staszczuk, M. Michalczuk-Wlizło, Lublin 2023, s. 239-246; M. Michalczuk-Wlizło, B. Dziemidok-Olszewska, *Inicjatywa ustawodawcza Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Analiza porównawcza* [w:] *Prawo, państwo, polityka. Monografia dedykowana Profesorowi Markowi Żmigrodzkiemu*, M. Michalczuk-Wlizło, M. Podolak (red.), Lublin 2022, s. 91-102. Analiza zjawiska populizmu w Czechach w kontekście polityczno-prawnym, ze szczególnym uwzględnieniem wpływu partii ANO 2011 na demokrację i prawa kobiet została przedstawiona w rozdziale: M. Michalczuk-Wlizło, E. Kuźelewska, *Czechia: Political and Legal Remarks on the Phenomenon of ANO 2011 Populism*, opublikowanym w książce *Women in Populist Rhetoric*, redagowanej przez A. Kasińską-Metrykę i K. Pałkę-Suchojad a wydanej przez Routledge w 2025 r. (s.141-153).

Konflikt zbrojny w Ukrainie był przyczynkiem do dwóch kolejnych rozdziałów: B. Dziemidok-Olszewska, M. Michalczuk-Wlizło, *Institutional Assistance to Refugees from Ukraine. The Case of Poland* [w:] *30 Years of the Visegrad Group. Volume 3: The War in Ukraine and the Policy of the V4 Countries*, E. Kancik-Kołtun(red), Lublin 2023, s. 89-100 (monografia w bazie WoS) oraz opublikowany w wydawnictwie Palgrave Macmillan: B. Dziemidok-Olszewska, M. Michalczuk-Wlizło, *Courage, Coincidence or Intricate Plan?*

Conditions for the President Volodymyr Zelenskyy's Political Leadership [w:] *War in Ukraine. Media and Emotions*, A. Turska-Kawa, A. Kasińska-Metryka, K. Pałka-Suchojad (red.), 2023, s. 189-203.

Istotnym elementem dorobku w zakresie instytucji systemu politycznego państwa są współredagowane monografie naukowe, w przygotowanie których wkład w postaci poszczególnych rozdziałów wnieśli naukowcy z rodzimego Uniwersytetu, a także innych ośrodków akademickich. Habilitantka była współredaktorką następujących monografii: *Państwo, prawa człowieka, mniejszości narodowe*, E. Godlewska, M. Lesińska-Staszczuk, M. Michalczuk-Wlizło (red.), Lublin 2023, ss. 941; *Prawo, państwo, polityka: monografia dedykowana Profesorowi Markowi Żmigrodzkiemu*, M. Michalczuk-Wlizło, M. Podolak (red.), Lublin 2022, ss. 561, *Instytucje i uczestnictwo w procesach demokratycznych*, M. Michalczuk-Wlizło, M. Podolak (red.), Lublin 2021, ss.177; *Wymiary partycypacji politycznej we współczesnej Europie*, M. Michalczuk-Wlizło, M. Podolak (red.), Lublin 2021, ss.182 oraz *Instytucje systemów politycznych w procesie zmian*, B. Dziemidok-Olszewska, M. Michalczuk-Wlizło, M. Podolak (red.), Lublin 2020, ss. 120.

W zakresie badań nad instytucjami systemu politycznego habilitantka jest również współautorką monografii *New Political Parties in the Party System of Poland*, E. Kancik-Kołtun J. Smolik, M. Michalczuk-Wlizło, M. Wallner, Peter Lang Berlin 2023, ss.164, będącej efektem grantu realizowanego w międzynarodowym zespole badawczym oraz publikacji *Ustrój polityczny Rzeczypospolitej Polskiej w Konstytucji 1997 roku*, B. Dziemidok-Olszewska, M. Kowalska, K. Leszczyńska, M. Michalczuk-Wlizło, Lublin 2018, ss. 246.

Działalność w zespole badawczym zajmującym się problematyką rywalizacji politycznej na szczeblu lokalnych zaowocowała dwoma rozdziałami opublikowanymi w monografiach zbiorowych. Były to: M. Michalczuk-Wlizło, *Panie Prezesie, melduję wykonanie zadania! Jak PIS wygrało wybory do sejmiku województwa lubelskiego w 2024 roku* [w:] *Gra o regiony 2024. Wybory do sejmików województw w Polsce*, R. Alberski, M. Cichosz, D. Szczepański (red.), Wrocław 2025, s.60-67 oraz M. Podolak, M. Michalczuk-Wlizło, W. Sokół, *Wybory do sejmiku województwa lubelskiego 1998 i 2002. Różne oblicza fragmentaryzacji sceny partyjnej* [w:] *Gra o regiony 1998 i 2002. Wybory do sejmików województw w Polsce*, R. Alberski, M. Cichosz, Ł. Tomczak (red.), Wrocław 2024, s.77-94.

W obszarze badań nad instytucjami systemu politycznego przygotowano również artykuły, które zostały opublikowane, między innymi, w takich czasopismach naukowych jak: „Przegląd Sejmowy”, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, „Przegląd Politologiczny” czy „Białostockie Studia Prawnicze: M. Michalczuk-Wlizło, T. Bichta, *Jednoizbowość jako cecha parlamentów państw bałtyckich*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, Nr 1 (9)/ 2012, s. 47-68; M. Michalczuk-Wlizło, R. Żmigrodzki, *Przyczynek do dyskusji nad pojęciem systemu rządów*, „Przegląd Politologiczny”, Nr 4/2012, s. 49-57; M. Cichosz, M. Michalczuk-Wlizło, M. Podolak, *Nowelizacja Kodeksu wyborczego w styczniu 2023 r. Przyczynek do dyskusji o frekwencji wyborczej w Polsce*, „Przegląd Sejmowy” Nr 5(178)/2023, s. 29-48; M. Michalczuk-Wlizło, *Stirring Up a Hornets' Nest* –

About the Palikot's Movement Party's bills on Civil Partnerships, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio M – Balcaniensis et Carpathiensis”, Vol. VII, 2022, s. 129-140; E. Kancik-Kołtun, M. Wallner, M. Michalczuk-Wlizło, *The Attitude of New Political Parties in Poland towards Religion and the Catholic Church Based on the Example of Left-Wing Parties*, „Historia i Polityka”, Nr 42(49)/2022, s. 81–95; M. Michalczuk-Wlizło, *Citizens Legislative Initiative in Socially Controversial Matters Submitted to the Sejm of the 8th Term*, „Białostockie Studia Prawnicze”, Nr 1(24)/2019, s. 69-80; M. Michalczuk-Wlizło, *Principles and Procedures for Enacting Laws Adjusting Polish Law to EU Law*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, Nr 6(40)/2017, s. 185-197. Habilitantka została zaproszona do prac w projekcie badawczym tworzącym zestawienie haseł politologicznych. Opracowane hasła: *dziennik ustaw, kontrola, Najwyższa Izba Kontroli, norma prawna, rada gminy, skarga konstytucyjna, wójt, wykładnia prawa*, zostały opublikowane w, stanowiącej efekt prac wielu uczonych z ośrodków uniwersyteckich w Polsce, *Encyklopedii politologii*, t II., *Instytucje i systemy polityczne*, przygotowanej pod redakcją B. Dziemidok-Olszewskiej i W. Sokoła, wydanej w Wolters Kluwer, 2012 r. Kompleksowa publikacja zawierała pojęcia z zakresu politologii, teorii prawa, prawa administracyjnego i konstytucyjnego, socjologii i ekonomii, niezbędnych do opisu i wyjaśniania zjawisk i procesów politycznych. Adresatami *Encyklopedii* byli pracownicy naukowcy, politycy, publicyści, a także studenci.

Badania nad drugim wyodrębnionym obszarem badawczym, czyli instytucjami bezpieczeństwa wewnętrznego państwa, zostały zainicjowane podczas pracy w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie, a następnie kontynuowane w Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie. Badania z tego zakresu zostały opublikowane w recenzowanej publikacji: *Zarządzanie kryzysowe*, M. Żmigrodzki, R. Żmigrodzki, A. Żebrowski, M. Michalczuk-Wlizło, Warszawa 2012, ss. 196. W opracowaniu tym dr Marta Michalczuk-Wlizło była autorką następujących rozdziałów: M. Michalczuk-Wlizło, *Zasady i etapy zarządzania kryzysowego* [w:] *Zarządzanie kryzysowe...*, s. 36-56; M. Michalczuk-Wlizło, *Instytucje zarządzania kryzysowego* [w:] *Zarządzanie kryzysowe...*, s. 57-86; M. Michalczuk-Wlizło, *System zarządzania kryzysowego* [w:] *Zarządzanie kryzysowe...* s. 87-106. Kontynuację stanowi opracowanie M. Michalczuk-Wlizło, *Kompetencje organów państwa* [w:] *Instytucjonalne podstawy bezpieczeństwa państwa w III Rzeczypospolitej*, M. Żmigrodzki, A. Żebrowski (red.), Lublin 2014, s. 57-78 oraz rozdział w pracy zbiorowej M. Michalczuk-Wlizło, M. Żmigrodzki, *Podstawy normatywne kompetencji Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie bezpieczeństwa państwa* [w:] *Polityka i kultura w warunkach ponowoczesności. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Tadeuszowi Wallasowi*, A. Stelmach, M. Lorenc, M. Łukaszewski (red.), Poznań 2018, 263-270. Habilitantka była również współredaktorką naukową monografii *Instytucjonalne podstawy bezpieczeństwa państwa w Rzeczypospolitej Polskiej*, B. Dziemidok-Olszewska, M. Michalczuk-Wlizło (red.), Warszawa 2018, ss. 159, w której również przedłożyła, jako autorka, rozdział: M. Michalczuk-Wlizło, *Kompetencje Rady Ministrów i jej organów w zakresie bezpieczeństwa*, s. 30-39. **Trzeci wyodrębniony obszar badawczy dotyczy problematyki praw osób nieheteronormatywnych**, podobnie jak w przypadku badań nad upolitycznie-

niem prawa do aborcji, koncentruje się na analizie sfery prywatnej jednostki, która w celu realizacji określonych interesów politycznych została przeniesiona do sfery publicznej i tym samym upolityczniona. Ze względu na interdyscyplinarny charakter tematu, badania prowadzone są w dwuosobowym zespole obejmującym specjalistów z dziedziny prawa i nauk politycznych. Dociekania te, z uwagi na złożoność zagadnienia, aktualność problematyki oraz polityczny potencjał prób uregulowania statusu prawnego związków osób nieheteronormatywnych i działań faktycznych, są nadal kontynuowane. Warto podkreślić, że przyjęty zakres badań ma również znaczenie aplikacyjne, umożliwia prowadzenie analiz komparatystycznych w Europie oraz wpisuje się w badania nad procesami sekularyzacji państwa. Wyniki badań w ramach tego obszaru badawczego opublikowane zostały w następujących artykułach naukowych: M. Michalczuk-Wlizło, *Admissibility of Institutionalizing Same-Sex Unions in Poland. Selected Problems*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, nr 6 (58)/ 2020, s. 285-296; E. Kuźelewska, M. Michalczuk-Wlizło, *Same-Sex Marriage and the Catholic Church in Europe. Any Chance for Understanding?* „Studies in Logic, Grammar and Rhetoric” 1(66)/2021, s. 267-281; E. Kuźelewska, M. Michalczuk-Wlizło, *Same-Sex Marriage and the Catholic Church: A Comparative European Perspective*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, nr 67/2022, s. 373-387; E. Kuźelewska, M. Michalczuk-Wlizło, B. Žuber, M. Bedič, M. Mesquita Vilas Boas, i L. Ramos Naia, *The Evolution of Same-Sex Marriage Case Law in Europe*, „Białostockie Studia Prawnicze”, nr 3/2024 r., s. 175-203.

Prowadzone badania, we wszystkich wskazanych w pkt. 4 obszarach, habilitantka realizowała indywidualnie, jak i w zespołach badawczych. Świadczy to zarówno o umiejętności samodzielnej pracy badawczej jak i współpracy w grupie. Wyniki badań były publikowane w języku angielskim, jak i polskim. Istotnym elementem badań własnych oraz udostępniania ich wyników stanowi udział w konferencjach

naukowych. W przedmiotowym okresie habilitantka aktywnie uczestniczyła w konferencjach międzynarodowych i ogólnopolskich, organizowanych zarówno w kraju, jak i za granicą.

Liczba cytowań publikacji wyniosła odpowiednio. Dotychczasowe badania spotykały się z oddźwiękiem w środowisku naukowym. Opublikowane prace były cytowane, na podstawie bazy Google Scholar, łącznie 55 razy (autocytowania 16), h indeks – 4. Spotkały się one z zainteresowaniem (cytowaniem) ze strony uznanych polskich oraz zagranicznych badaczy.

5. Informacja o wykazaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Aktywność naukowa w więcej niż jednej uczelni lub instytucji była związana z rozwijaniem współpracy naukowej, dydaktycznej oraz organizacyjnej z polskimi i zagranicznymi ośrodkami akademickimi. Działania

te polegały zarówno na realizacji staży naukowych, współorganizowaniu i udziale w konferencjach, jak również realizacji innych przedsięwzięć, w tym projektów badawczych. W związku z uzyskanym grantem, wspólnie ze współpracownikami z Uniwersytetu Marii Curie - Skłodowskiej w Lublinie oraz Uniwersytetu Mendla w Brnie realizowano projekt numer PPN/BCZ/201/1/00012/U/00001, finansowany przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej oraz Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy Czech. Tematem projektu były: *Nowe partie polityczne w systemach partyjnych Polski i Czech*, a okres realizacji grantu trwał od dnia 1 stycznia 2020 roku do dnia 31 grudnia 2022 roku. W projekcie habilitantka pełniła funkcję wykonawcy, a kierownikiem sześciuosobowego zespołu badawczego była dr Ewelina Kancik- Kołtun z UMCS, zaś koordynatorem bilateralnym doc. Josef Smolik z Uniwersytetu Mendla. W związku z realizacją grantu odbyto dwa pobyty stażowe w Katedrze Studiów Społecznych na Wydziale Rozwoju Regionalnego i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Mendla w Brnie (Czechy) - w czerwcu 2021 roku oraz na przełomie kwietnia i maja 2022 roku. Współwykonawcy z Republiki Czeskiej gościli również na pobytach stażowych w Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, gdzie kontynuowano wspólną działalność naukowo-badawczą. W ramach realizacji projektu zorganizowano konferencje międzynarodowe, na których Habilitantka prezentowała uzyskane wyniki badań. Głównym efektem grantu była wydana w Berlinie, monografia współautorska: E. Kancik-Kołatun, J. Smolik, M. Michalczuk-Wlizło, M. Wallner, *New Political Parties in the Party System of Poland*, wyd. Peter Lang, Berlin 2023.

Habilitantka odbyła także dwa staże podoktorskie w krajowych, wiodących ośrodkach akademickich. Pierwszy z nich realizowany był w dniach 1-31 października 2017 roku w Instytucie Nauk Politycznych i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, pod opieką naukową dr hab. Agnieszki Turskiej-Kawy, prof. UŚ. Podczas stażu naukowo-dydaktycznego dr Marta Michalczuk-Wlizło odbyła konsultacje naukowe z pracownikami Instytutu w zakresie prowadzonych badań oraz prowadziła zajęcia dydaktyczne uzyskując wysokie noty studentów. W trakcie pobytu w Uniwersytecie Śląskim korzystała z zasobów Centrum Informacji Naukowej i Biblioteki Akademickiej Uniwersytetu Śląskiego, które wówczas dysponowało około 1,8 mln woluminów, a poczyniona kwerenda pozwoliła zgromadzić materiały źródłowe do kolejnych publikacji. Drugi staż zrealizowano w okresie od 1 marca do 12 lipca 2020 roku w Wydziale Nauk Politycznych i Studiów Międzynarodowych Uniwersytetu Warszawskiego, pod opieką naukową prof. dr hab. Jacka Wojnickiego. W czasie stażu habilitantka pozostawała w bezpośrednim kontakcie z Opiekunem, a także odbywała konsultacje naukowe z innymi pracownikami Wydziału oraz zapoznała się z formami prowadzenia działalności naukowej i dydaktycznej w Wydziale. Podczas pobytu w Uniwersytecie Warszawskim dr Marta Michalczuk-Wlizło pracowała naukowo przygotowując i publikując artykuły naukowe w „Przeglądzie Prawa Konstytucyjnego” oraz monografiach wieloautorskich.

Kolejnym przykładem prowadzenia przez habilitantkę działalności naukowej w ramach więcej niż jednej uczelni jest udział w wielośrodkowym zespole badawczym zajmującym się analizą rywalizacji politycznej na poziomie polskich regionów. Projekt został zainicjowany przez badaczy z Uniwersytetu Wrocławskiego, a obecnie jest kontynuowany pod auspicjami Towarzystwa Edukacji Obywatelskiej, założonego przez tych samych naukowców. Aktywność habilitantki w zespole znalazła wyraz w rozdziale M. Michalczuk-Wlizło, M. Podolak, W. Sokół. *Wybory do sejmiku województwa lubelskiego 1998 i 2002. Różne oblicza fragmentaryzacji sceny partyjnej* opublikowanym w pracy zbiorowej *Gra o regiony 1998 i 2002. Wybory do sejmików województw w Polsce*, zredagowanej przez R. Alberskiego, M. Cichosz i Ł. Tomczak, Wrocław, 2024. W 2023 roku Towarzystwo uzyskało grant Ministra Edukacji i Nauki na realizację badań, nr projektu NdS-II/SN/0110/2023/01, którego rezultatem jest monografia *Gra o regiony 2024. Wybory do sejmików województw w Polsce*, R. Alberski, M. Cichosz, D. Szczepański (red.), Wrocław 2025, a członkowie zespołu badawczego pełnili funkcję wykonawców przedmiotowego projektu. Dr Marta Michalczuk-Wlizło zrealizowała w tym grantie badania w województwie lubelskim i opublikowała rozdział *Panie Prezesie, melduję wykonanie zadania! Jak PIS wygrało wybory do sejmiku województwa lubelskiego w 2024 roku*.

Ponadto, habilitantka podejmowała współpracę naukową z badaczami z innych uczelni, przede wszystkim polskich, ale także zagranicznych, czego efektem są współautorskie publikacje naukowe czy wspólnie organizowane konferencje naukowe.

Podjęwszy aktywność naukową w ramach więcej niż jednej uczelni, dr M. Michalczuk-Wlizło w okresie od 2006 r. do 2021 r. była pracownikiem (01.10.2006 r.-31.08.2012 r. umowa o pracę) a następnie stałym współpracownikiem (01.10.2012 r. do 31.08.2021 r., umowa o dzieło) Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie (obecnie Lubelska Akademia WSEI), gdzie wykonywała powierzone zadania wykładowcy.

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

Z wykonywaniem obowiązków pracownika badawczo-dydaktycznego związane jest także prowadzenie zajęć dydaktycznych dla studentów i słuchaczy. Zajęcia realizowano w różnych formach dydaktycznych, takich jak: seminaria, wykłady i ćwiczenia. W ramach podstawowego miejsca pracy prowadzono zajęcia dydaktyczne dla studentów studiów pierwszego i drugiego stopnia na kierunkach: Administracja publiczna, Politologia, Bezpieczeństwo narodowe oraz Stosunki międzynarodowe. Zgodnie z profilem naukowym Katedry oraz posiadanym wykształceniem prawniczo-politologicznym były to, między innymi, następujące przedmioty: Nauka o państwie i prawie, Podstawy nauki o państwie i prawie, Podstawy prawa, Postępowanie administracyjne i sądowoadministracyjne, Postępowanie administracyjne, Zarządzanie kryzysowe, System bez-

pieczeństwa wewnętrznego, System polityczny RP, Zarządzanie kryzysowe i ochrona ludności, Międzynarodowe zarządzanie kryzysowe, Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego w Polsce, Współczesne systemy polityczne, Służby porządku publicznego w Europie czy Służby mundurowe w RP.

W ramach współpracy z Lubelską Akademią WSEI (wcześniej Wyższa Szkoła Ekonomii i Innowacji w Lublinie) realizowano zajęcia dydaktyczne, przede wszystkim, na kierunkach studiów: Bezpieczeństwo oraz Administracja. Habilitantka w latach 2006-2021 prowadziła następujące zajęcia, przyczyniając się do rozwoju studentów i podniesienia poziomu ich wiedzy: Seminarium magisterskie, promując 141 osób, Seminarium licencjackie, promując 194 osoby, Proseminarium magisterskie oraz wykłady i ćwiczenia z przedmiotów: Podstawy prawa, Podstawy prawoznawstwa, Nauka administracji, Prawo administracyjne, Postępowanie administracyjne, Nauka o państwie, Nauka o państwie i prawie, Europejski system praw człowieka, Partie i systemy partyjne, Organizacje międzynarodowe, Współczesna myśl polityczna, Międzynarodowa ochrona praw człowieka, Bezpieczeństwo państwa, Zwalczanie przestępczości, System obrony granic RP, Konstytucyjny system organów państwowych, System źródeł prawa, Podstawy stosowania prawa, Organy i instytucje bezpieczeństwa państwa, Podstawy prawa migracyjnego.

Ponadto, w latach 2014-2021 dr Marta Michalczuk-Wlizło współpracowała z Uniwersytetem Przyrodniczym w Lublinie, realizując zajęcia na studiach drugiego stopnia z przedmiotu Zarządzanie w sytuacjach kryzysowych, zaś w 2007 roku prowadziła dydaktykę z zakresu Nauki administracji w Wyższej Szkole Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie. Działalność dydaktyczna kontynuowana była także na studiach podyplomowych organizowanych przez UMCS dla nauczycieli uczących Wiedzy o społeczeństwie, w latach 2012 i 2013 (moduł społeczeństwo obywatelskie) oraz studiach podyplomowych z zakresu Bezpieczeństwo narodowe i zarządzanie kryzysowe realizowanych w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie, w latach 2014-2015.

Od początku uzyskania stopnia doktora w Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji w Lublinie, habilitantka wypromowała ponad 300 magistrów i licencjatów, a także brała udział w dyplomowaniu studentów jako recenzentka prac licencjackich i magisterskich (WSEI i UMCS – kilkaset prac), co niezaprzeczalnie stanowi doniosłe osiągnięcie dydaktyczne.

Działalność dydaktyczna wykonywana również była w ramach realizacji programów finansowanych ze środków pochodzących z Unii Europejskiej. W 2007 roku dr M. Michalczuk-Wlizło była wykonawcą w projekcie współfinansowanym ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego oraz budżetu państwa w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego: „Profesjonalny pracownik administracji – doskonalenie umiejętności zawodowych drogą do sukcesu na rynku pracy”, prowadząc zajęcia: Samorząd w Unii Europejskiej. W ramach współpracy z organizacjami pozarządowymi (Regionalny Ośrodek Fundacji Rozwoju Demokracji Lokalnej w Lublinie) w 2013 roku prowadziła szkolenia z zakresu ochrona

danych osobowych a dostęp do informacji publicznej czy zajęcia z zakresu dostępu do informacji publicznej na Forum Sekretarzy Gmin w Szczepieszynie.

Habilitationka czterokrotnie była promotorem pomocniczym w, zakończonych obronieniem dysertacji, przewodach doktorskich. Były to następujące rozprawy: *Komisja Nadzoru Finansowego jako podmiot polityki finansowej Polski w latach 2006-2014* (autor mgr Paweł Gładysz, promotor prof. dr hab. Marek Żmigrodzki, promotor pomocniczy dr Marta Michalczuk-Wlizło, praca obroniona w dniu 12.06.2015 r.); *Euro-pejski Fundusz Społeczny w aktywizacji zawodowej osób pozostających bez pracy w województwie lubelskim* (autor mgr Michał Koralewski, promotor dr hab. Małgorzata Podolak, prof. UMCS, promotor pomocniczy dr Marta Michalczuk-Wlizło, praca obroniona w dniu 22.11.2019 r.); *Bezpieczeństwo militarne w myśli politycznej partii nurtu liberalnego w Polsce po roku 1989* (autorka mgr Natalia Zielińska, promotor prof. dr hab. Wojciech Sokół, promotor pomocniczy dr Marta Michalczuk-Wlizło, praca obroniona w dniu 11.03.2022 r.); *Platforma Obywatelska Rzeczypospolitej Polskiej w systemie politycznym Polski w latach 2001 – 2013*, (autor mgr Maciej Kulka, promotor dr hab. Małgorzata Podolak, prof. UMCS, promotor pomocniczy dr Marta Michalczuk-Wlizło, praca obroniona w dniu 4.07.2023 r.).

Nadmienić dodatkowo należy, iż w dniu 21.01.2021 r., dr Marta Michalczuk-Wlizło została powołana na promotora pomocniczego w Wydziale Nauk Politycznych Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku, w rozprawie mgr T. Tondery, zatytułowanej: *Międzynarodowy kontyngent wojskowy w konflikcie zbrojnym i operacjach stabilizacyjnych w Bośni i Hercegowinie 1992-2012*, (promotor Prof. dr hab. A. Koseski). Jednakże przewód doktorski nie został ukończony przez doktoranta.

W Wyższej Szkole Ekonomii i Innowacji pełniła kilkakrotnie funkcję opiekuna roku (w roku akademickim 2010/2011 opiekun III r. Stosunków Międzynarodowych oraz I r. Bezpieczeństwa, a w roku akademickim 2011/2012 opiekun I i II r. Bezpieczeństwa).

Działalność organizacyjna

Przykłady aktywnej działalności organizacyjnej dr Marty Michalczuk-Wlizło stanowią przede wszystkim podejmowane aktywności na rzecz organizacji konferencji naukowych, zarówno ogólnopolskich jak i międzynarodowych, które cieszyły się dużą popularnością i pozytywnym odbiorem w środowisku naukowym. Szczegółowy wykaz konferencji wraz z pełnioną funkcją znajduje się w załączniku, jednakże jako przykłady można podać następujące wydarzenia: *Rozliczalność horyzontalna i wertykalna współczesnych systemów politycznych V Zjazd Katedr i Zakładów Systemów Politycznych*, 22-23.05.2017 r., Kazimierz Dolny nad Wisłą; międzynarodowa konferencja naukowa *Instytucje państwa w procesie demokratyzacji*, 28-29.05.2018 r., Kazimierz Dolny nad Wisłą czy ogólnopolska konferencja naukowa, *Państwo – prawo – polityka*, 27.-28.09.2021 r., Kazimierz Dolny nad Wisłą.

Ponadto habilitantka była inicjatorką, współorganizatorką oraz moderatorką seminarium naukowego *Jak wygrać wybory? Uwarunkowania prawne i faktyczne*, zorganizowanego 28.04.2025 r. w gmachu Wydziału Politologii i Dziennikarstwa UMCS. To seminarium stanowi również przykład współpracy naukowej z innymi ośrodkami akademickimi w Polsce, ale również nie odbyłoby się gdy nie współpraca z lokalnymi politykami oraz Fundacją Proyecto Perfecto oraz Stowarzyszeniem Polsko-Kanaryjskim „Arka” z siedzibą na Teneryfie, którego to Prezes odpowiadała za organizację polskich wyborów na Teneryfie w 2023 i 2025 roku.

Przejawem działalności organizacyjnej była również organizacja warsztatów eksperckich *Bezpieczeństwo energetyczne*, które odbyły się 17.12.2018 r. w Lublinie, a ekspertami byli pracownicy PGNiG, w tym ówczesny dyrektor handlowy PGNiG Warszawa (współpraca przy organizacji dr hab. Małgorzata Podolak, prof. UMCS, współorganizator Fundacja Instytut Bałkański).

Wyrazami podejmowanych aktywności organizacyjnych w podmiotach kolejalnych, przez dr Martę Michalczuk-Wlizło są: członkostwo w Polskim Towarzystwie Nauk Politycznych, reprezentowanie pracowników naukowych ze stopniem doktora w Radzie Naukowej Instytutu Nauk o Polityce i Administracji UMCS (wcześniej członkostwo w Radzie Wydziału, Wydział Politologii i Dziennikarstwa UMCS) czy też pełnienie funkcji członkini w Zespole ds. prac nad nowym kierunkiem studiów Bezpieczeństwo publiczne a następnie członkini w Zespole Programowym na kierunku Bezpieczeństwo narodowe w latach 2016-2020 w Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS Ponadto, habilitantka była także członkinią Kierunkowej komisji rekrutacyjnej w Wydziale Politologii i Dziennikarstwa UMCS w roku akademickim 2007/2008, na kierunku Politologia. Przejawem działalności organizacyjnej na rzecz rodzimego Wydziału było także pełnienie funkcji pełnomocnika Dziekana ds. oceny efektów kształcenia dla kierunku Politologia I stopnia w roku akademickim 2013-/2014 i 2014/2015.

Odmienny rodzaj działalności organizacyjnej wiąże się z wykonywaniem obowiązków kierownika grantu. Dr Marta Michalczuk-Wlizło w okresie od marca 2024 do kwietnia 2025 pełniła funkcję kierownika grantu *Temporalni i permanentni ambasadorowie – Polonia i Polacy w XXI wieku. Obszar: Europa Południowa*, uzyskanego przez Fundację Instytut Bałkański w ramach konkursu Nauka dla Społeczeństwa II, a finansowanego ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Należy nadmienić, iż roczny raport z wykonywania projektu został przyjęty przez Ministra co poświadcza prawidłowe wykonanie powierzonych zadań.

Habilitantka była również współredaktorem tomu czasopisma „Teka” vol. 13/ 1 2018, wydawanego przez Polską Akademię Nauk Oddział w Lublinie.

Działalność popularyzatorska

Habilitantka wykazuje się równie aktywnością o charakterze popularyzatorskim. Działania te koncentrowały się przede wszystkim na popularyzowaniu wiedzy i promowaniu oferty Wydziału Politologii UMCS wśród uczniów szkół średnich i zachęceniu ich do aplikowania na studia oferowane przez Wydział. W ramach przedmiotowej działalności prowadziła zajęcia w czasie „Nocnych korków z WOS-u” organizowanych w Wydziale oraz w ramach tej inicjatywy również przygotowała próbny arkusz maturalny z Wiedzy o społeczeństwie. Zajęcia te miały na celu przystępne zaprezentowanie złożonych zagadnień z zakresu wiedzy o społeczeństwie, co wydaje się być istotnym nie tylko dla edukacji, ale również kształtowania świadomości obywatelskiej młodych osób. Kilkukrotnie odbywała także zajęcia w ramach Lubelskiego Festiwalu Nauki.

W grudniu 2012 roku została zaproszona do wygłoszenia wykładu w I LO w Świdniku z okazji obchodów Dnia Praw Człowieka. Pozytywny odbiór wygłoszonej prelekcji implikował zaproszenie do przeprowadzenia zajęć dla uczniów Liceum, z zakresu elementów prawa.

Aktywnościami łączącymi sferę popularyzatorską oraz sferę organizacyjną były udziały w inicjatywach skierowanych do uczniów szkół średnich, a organizowanych w Wydziale Politologii UMCS. Wśród nich można wyróżnić: sprawowanie funkcji współorganizatora oraz przewodniczącego jury konkursu debat oxfordzkich (2013 r.), współorganizacja oraz członkostwo w jury konkursu Debat Politologicznych (2011 r.-2014 r.) oraz Konkursu Politologicznego (2013 r.). Dr Marta Michalczuk-Wlizło pełniła również funkcję członka jury I edycji Olimpiady Wiedzy o Bezpieczeństwie i Obronności, w 2017 r.

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

a) Nagrody

Za prowadzoną działalność naukową dr Marta Michalczuk-Wlizło otrzymała wielokrotnie nagrody Rektora UMCS. Były to:

- 1) Nagroda Zespołowa Rektora UMCS za uzyskanie grantu międzynarodowego przyznana w 2020 roku;
- 2) Nagrody Rektora UMCS za opublikowanie wysoko punktowanych artykułów w czasopiśmie naukowych (100 p., 140 p., 200 p.) uzyskane w 2021 r., dwukrotnie w 2022 r., w 2024 r. i w 2025 r.;
- 3) Nagroda Rektora UMCS za działalność naukową, przyznana w 2025 r.

Ponadto, za wyróżniającą się, w ramach dyscypliny nauk o polityce i administracji ewaluowanej w Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, działalność publikacyjną, uzyskuje od 2023, przyznawany rok rocznie dodatek Rektora UMCS z tytułu wysokiej aktywności naukowo-badawczej.

Za znaczący wkład w wynik ewaluacji dyscypliny naukowej nauki o polityce i administracji w latach 2017-2021, habilitantka otrzymała list gratulacyjny od władz UMCS.

b) Działalność recenzencka

Jako odrębny rodzaj aktywności należy wskazać pracę w charakterze recenzenta artykułów naukowych. W przedmiotowym zakresie habilitantka sporządziła kilkanaście recenzji, współpracując z następującymi czasopismami naukowymi: *Przegląd Sejmowy*, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, *Political Preferences*, *Studies in Logic, Grammar and Rhetoric*, *Eastern European Journal of Transnational Relations*, *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska, sectio M – Balcaniensis et Carpathiensis*.

c) Działalność ekspercka

W okresie od dnia 17.12.2021 r. do dnia 23.07.2024 r. dr Marta Michalczuk- Wlizio była powołana, jako ekspert, do Zespołu doradczego Ministra Nauki do spraw programów: „Społeczna odpowiedzialność nauki” oraz „Społeczna odpowiedzialność nauki II”. W ramach powierzonych obowiązków oceniała złożone wnioski przez podmioty ubiegające się o finansowanie, a także raporty roczne i końcowe z wykonywania przyznanych, przez Ministra, grantów.

Podpis wnioskodawcy